

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavla Klusoňová

Násilné trestné činy sexuálních deviantů

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Pavla Klusoňová

Violent crimes of sexual deviants

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 7. 3. 2013

Pavla Klusoňová

Anotace

Bakalářská práce se zabývá trestnými činy sexuálních deviantů, jakými jsou znásilnění a sexuální vraždy. Zkoumá možné příčiny kriminality, vymezuje sexuální deviace a zajímá se i o trestání a nápravu sexuálních deviantů. Z praktického hlediska se snaží analýzou statistických dat zjistit podíl recidivistů mezi pachateli znásilnění a sexuálních vražd.

Klíčové pojmy

Analýzy, mravnostní kriminalita, recidiva, sexuální deviace, sexuální vraždy, teorie sociální deviace, trestání, trestné činy, znásilnění.

Annotation

The bachelor thesis deals with crimes committed by sexual deviants. Crimes as are rape and sexual murder. Dissertation examines possible causes of criminality, determinates definition of sexual deviation and goes into punishment and remedy of sexual deviants. Practical point of view is represented by analysis of statistic data that has a goal to determinate rate of recidivists among rapists and sexual murderers.

Key words

Analysis, criminal acts, punishment, rape, relapse, sexual deviation, sexual murders, theories of social deviance, vice criminality.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 TEORETICKÉ POJETÍ DEVIACE A KRIMINALITY.....	9
1.1 Vymezení pojmu deviace.....	9
1.2 Dělení deviací	12
1.3 Struktura sociální deviace.....	13
1.4 Příčiny sociálních deviací	14
1.4.1 Biologické teorie sociální deviace	14
1.4.2 Psychologické teorie sociální deviace	17
1.4.3 Sociologické teorie deviace	21
2 ZÁKLADNÍ ZNAKY KRIMINALITY A RECIDIVY	24
3 SEXUÁLNÍ DEVIACE.....	27
3.1 Definice sexuální deviace	27
3.2 Dělení sexuálních deviací	29
3.3 Patologická sexuální agresivita.....	30
3.4 Agresivní sadismus	31
3.5 Sexuálně motivované vraždy v České republice	33
4 ZNÁSILNĚNÍ.....	36
4.1 Definice znásilnění	37
4.2 Charakteristika trestného činu znásilnění	40
4.3 Pachatel znásilnění a oběť	41
4.4 Charakteristiky znásilnění v České republice	44
5 ŽENY A ZLOČIN	49
6 TRESTÁNÍ A NÁPRAVA SEXUÁLNÍCH DEVIANTŮ.....	51
6.1 Náprava sexuálních deviantů	53
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

Chování odchylné od norem platných v dané společnosti je součástí našeho života od nepaměti. Vždy existovali jedinci, kteří nezbytná pravidla porušovali, a vždy bylo jejich chování podrobena určitému trestu. Jak se rozvíjely technologie a samotná společnost, rozvíjely se nejen způsoby páchaní kriminality, ale i pohled na kriminalitu jako takovou.

Ústředním tématem bakalářské práce je mravnostní kriminalita, konkrétně trestné činy znásilnění a trestný čin vraždy se sexuálním motivem. Zmíněné trestné činy se řadí mezi témata, která média velice hojně prezentují. Jakmile k nim dojde, společnost je okamžitě informována a zájmem všech je co nejdříve viníka potrestat. S nápravou velmi úzce souvisí kriminální recidiva, tedy opakovaná trestná činnost. Vězení by nemělo být chápáno čistě jako trest, ale jako určité nápravné zařízení, které změní jedincovo chování a zamezí opakování trestné činnosti. Mělo by dojít k určité převýchově jedince tak, aby přijal takové chování, které společnost vyžaduje.

Práce se snaží vysvětlit příčiny kriminálního chování z pohledu biologických, psychologických a sociologických teorií deviace. V jednotlivých teoriích se snaží hledat i příčiny sexuálních deviací, které často stojí za trestným činem znásilnění a za trestným činem sexuální vraždy. Za podstatné považuje vymezit kriminalitu a recidivu, se kterou dále pracuje a zkoumá zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění a mezi pachateli sexuálních vražd. Věnuje se vymezení sexuálních deviací a současně i znásilnění, ke kterému dochází v naší společnosti až příliš často. Zajímá se o zastoupení žen mezi sexuálními devianty a konečně o trestání a nápravu sexuálních deviantů.

Z praktického hlediska si bakalářská práce klade výzkumnou otázku: „Jaké je zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění?“ a „Jaké je zastoupení recidivistů mezi pachateli sexuálních vražd?“ Společným předpokladem je, že recidivisté tvoří mezi pachateli nezanedbatelnou část. Bakalářská práce pracuje s kvantitativními metodami, konkrétně s analýzou statistických dat získaných z policejních dokumentů. Zajímá se i o další aspekty doprovázející trestné činy znásilnění a vraždy, například o počet pachatelů pod vlivem alkoholu. Praktická část doplňuje teoretické poznatky a je vložena do teoretické části.

Cílem bakalářské práce je vytvořit ucelený pohled na sexuální deviace. Popsat nejen možné příčiny tohoto odchýlného chování, projevy, ale i právní aspekty a možnosti nápravy.

Bakalářská práce vychází z odborné literatury, konkrétně ze sociologických děl (Hrčka, M., Jandourek, J., atd.), z děl zaměřených na právní aspekty mravnostní kriminality (Chmelík, J. a kol., Kovář, P. a kol.), z literatury pojednávající o vězeňství a celkově o trestu a jeho vývoji (Malá, D. či Monestier, M.). Informace z oblasti sexuálních deviací čerpá z děl P. Weisse, českého sexuologa, klinického psychologa a psychoterapeuta.

1 TEORETICKÉ POJETÍ DEVIACE A KRIMINALITY

1.1 Vymezení pojmu deviace

Stěžejním pojmem ve vymezení deviace může být norma. Tento **normativní přístup** předpokládá existenci určitého konsenzu, podle kterého se lidé řídí. V případě, že dojde k odchýlení od normální struktury či funkce, hovoříme o deviaci. Munková (2001, s. 14) hovoří o takzvané objektivní deviaci, kde nejpodstatnější roli hraje odchýlení od normy.

Normu můžeme definovat jako stěžejní požadavek týkající se určitého chování. Můžeme u ní rozlišit toho, kdo ji ukládá (adresant) a toho, komu je určena nebo v čí prospěch je zavedena. Norma je vyžadována v určité situaci. Každá situace je spjata s určitým očekávaným chováním. Není třeba, aby měla norma psanou podobu. (Jandourek, 2003, s. 60)

Pojem norma se stejně jako pojem deviace, který můžeme vykládat mnoha způsoby, vyznačuje vysokým stupněm obecnosti. Hrčka (2001, s. 28) předkládá tři klasické definice sociální normy:

1. statistická definice, která ztotožňuje normu s průměrným či typickým chováním. Normalita znamená v tomto případě běžnost, průměrnost. Normální je ten člověk, který odpovídá průměru,
2. hodnotící definice, která ztotožňuje normu s chováním očekávaným a požadovaným od jedince v určité sociální roli,
3. reaktivní definice, která ztotožňuje normu s chováním, na které společnost reaguje odměnami, nikoliv tresty.

Weiss (2008, s. 25) ve vztahu k sexuálním deviacím vedle statistické normy zmiňuje dále normu biologickou a medicínskou. Podstatou biologické normy v sexuálním kontextu je předpoklad, že normální je takové chování, které alespoň potenciálně vede k reprodukci. Medicínská norma, kterou v jistém smyslu můžeme přiřadit k normě biologické, je založena na myšlence, že pokud něco funguje tak, jak to fungovat má, je to normální, pokud ne, je to abnormální.

Sociální normy se ve společnosti udržují jen tehdy, jsou-li přijímány jako základ pro kolektivní rozhodování. Je nutné, aby společnost sledovala chování svých členů a jakékoliv deviantní projevy trestala. Označením činu za deviantní se posiluje autorita norem a ujasňují se hranice povoleného chování členů společnosti.

Ve společnosti nalezneme řadu mechanismů, kterými jsou její členové nuceni k chování, které je pro společnost přijatelné a podstatné. Jedná se o vnější a vnitřní kontrolu. Kontrola vnější představuje systém pozitivních a negativních sankcí. V případě, že jedinec poruší platné normy, reakcí společnosti je buď odměna, nebo trest. Sankce ve společnosti jsou nezbytné, kdyby totiž neexistoval žádný mechanismus kontroly a lidé by bez trestu páchali zlo, došlo by ke zhroucení institucí a nastal by chaos. Právo sankcí v České republice náleží nezávislým soudům. Vnitřní kontrola představuje určité zvnitřnělé mechanismy člověka, díky kterým jedinec považuje normy současně za měřítko, podle kterého se chová.

Sociální kontrola může mít formální a neformální podobu. Podoba formální spočívá v jasně definovaných pravidlech zaznamenaných například v právních předpisech. Je jasně řečeno, co sebou porušení té které normy přinese. Neformální podoba sociální kontroly spočívá v očekávání, která vůči sobě lidé mají a jež jsou obsahem nepsaných pravidel chování, která jsou považována za samozřejmě daná.

Je nutné si uvědomit, že normy jsou značně kulturně podmíněny. Co je deviantní v jedné kultuře, ve druhé může být akceptovatelné, ba dokonce žádané. Jandourek (2003, s. 59) pojmem kultura označuje nejen souhrn přesvědčení a vodítek, která lidem říkají, co je normální a žádoucí, ale také celý souhrn institucí, která umožňují lidem přesvědčení vyjadřovat a předávat je dále.

I sexuální chování je kulturně a sociálně podmíněno normami. V oblasti lidské sexuality je ale jejich uplatnění složitější. Weiss (2008, s. 23) došel k závěru, že když mluvíme o sexuálních deviacích, mluvíme vlastně o určitém společenském systému, který určil danou sexuální normu. Ještě před institucionalizací manželství běžně docházelo ke znásilnění a jednalo se o způsob, jak vůbec získat ženu. V dnešní době je znásilnění tvrdě trestáno a rozhodně nepatří mezi způsoby, jak získat partnerku.

Sociální normy se tedy mění a vyvíjejí v čase. Některé zanikají, jiné vznikají, u jiných se pozměňuje obsah, význam či společenská aktuálnost. Někde dochází ke změnám postupně, jinde radikálně.

Většinou neexistuje ostře vymezená hranice mezi konformním a deviantním chováním. Sociální norma má jistý toleranční limit, tedy určitý rozsah chování, které se sice od očekávaného či ideálního do jisté míry odlišuje, ale ještě není považováno za deviantní a není odsuzováno a trestáno.

Sociální norma sestává z vnitřního obsahu a ze zmíněné hranice. Vnitřní obsah normy je tvořen jednotlivými povoleními, příkazy a zákazy a všemi formami chování, které jsou z hlediska normy přijatelné. Struktura normy může být buď jednotná, nebo vnitřně členěná. Připouští tedy buď jen jedinou formu chování, nebo určitý rozsah různých projevů a chování. Většina norem se vyznačuje tolerančním limitem, to znamená, že připouští určitý počet odchylných projevů.

Další možností, jak na deviaci pohlížet, je **relativistický přístup**. V tomto případě se deviace vztahuje na chování, nebo na osoby, které jsou definovány jako deviantní společností. Tento přístup tedy vidí osoby jako deviantní ve vztahu ke způsobu, jak na ně reagují ostatní.

Relativistický přístup předpokládá, že hodnocení určitého deviantního chování je kulturně a časově proměnlivé. Deviace představuje vlastnost, kterou okolí jedinci připisuje. Je funkcí vnímání a hodnocení určitých forem chování a také funkcí sociální kontroly. (Munková, 2001, s. 17)

Deviace se může vyskytovat u kteréhokoliv jevu v přírodě i ve společnosti. Je přítomna u všech jevů, které jsou charakteristické svou složitostí a díky ní jsou rozličné a proměnlivé. Deviace se mohou objevovat na úrovni neživých předmětů, rostlin, živočichů, u člověka a u všech typů sociálních jednotek. Člověka se týkají deviace v oblasti tělesné stavby, psychických funkcí, sociálního postavení či chování a lidských společenství. Spadají sem nejrůznější stavy jako tělesné nemoci, fyzické a smyslové defekty, duševní poruchy, sebevraždy, některé sexuální projevy, kriminalita aj.

Lze odlišovat deviaci dvojího typu. Deviaci jako kvalitu a deviaci jako kvantitu. Deviace jako kvalita představuje odchylku od normální struktury jevu či funkce. Deviace jako kvantita je podle Hrčky počet odchylných případů v určitém souboru daného jevu a míra jejich odchylky od normality. (Hrčka, 2001, s. 11)

1.2 Dělení deviací

Deviace můžeme rozdělit na sociální a nesociální. Sociální deviace jsou takové deviace, které mají význam v sociálních interakcích a vztazích. Tyto deviace se vyskytují u lidí a v lidských společenstvích, můžeme je ale pozorovat i u některých zvířat. U zvířat je však deviantní chování instinktivního charakteru.

Nesociální deviace jsou deviace u nesociálních objektů, tedy u takových objektů, mezi nimiž neexistují sociální interakce a vztahy, a které nevytvářejí organizovaná společenství. Hovoříme o neživých předmětech, rostlinách a jednodušších živočiších. Nesociální deviace se mohou objevovat také u lidí. Jedná se o tzv. skrytou deviaci, která není okolím rozpoznána, nebo je rozpoznána, ale není za deviaci označena okolím – je normalizována. Skryté deviace jsou tedy deviacemi nesociálními, protože neovlivňují sociální interakce a vztahy. To identifikační schopnost a značkovací pohotovost společnosti určuje, jaký podíl skrytých deviací se zařadí mezi deviace sociální.

Do oblasti lidských sociálních deviací můžeme zařadit čtyři skupiny stavů: (Hrčka, 2001, s. 16)

1. *„Zjevné deviantní chování – tedy deviantní chování rozpoznané a označované.*
2. *Zjevné poruchy psychických funkcí člověka – sem patří poruchy vnímání, myšlení, paměti, dále emoce apod. Neprojevují se samostatně, ale téměř vždy ve formě deviantního chování, takže je můžeme mnohdy zařadit k první skupině.*
3. *Zjevné deviantní fyzické charakteristiky například tělesné nemoci, smyslové defekty, fyzické malformace (odchylky těla) při normálním chování.*
4. *Zjevné deviantní sociální charakteristiky (rozvedená žena, svobodná matka, sirotek, ...) při současném normálním vzhledu a chování.“*

Sociální deviace tedy nemůžeme chápat jako synonymum ke slovu deviace. Jsou pouze jednou její částí. Podle Hrčky je vhodnější výraz sociálně deviantní projevy, které se mohou dělit na behaviorální (deviantní chování) a nonbehaviorální (fyzické, sociální či psychologické deviantní charakteristiky). U jedince může docházet ke kombinaci jednotlivých stavů a k přecházení jednoho stavu k druhému.

1.3 Struktura sociální deviace

Strukturu sociální deviace dle autorů V. N. Kudrjavceva, J. V. Kudrjavceva a N. S. Něrsešjance tvoří deformace sociálních hodnot, sociálních institucí, sociálních norem a sociálních vztahů. Na úrovni každé sociální deviace můžeme rozeznávat subjekt, obsah, objekt, cíle a důsledky. (In: Hrčka, 2001, s. 19)

Subjektem sociální deviace je ten, kdo se chová deviantně nebo má některé deviantní charakteristiky. Může se jednat o izolovaného jednotlivce, malou sociální skupinu, třídu, etnickou či kulturní menšinu či jinou sociální jednotku.

Obsahem sociální deviace můžeme chápat jak fyzické, psychické či sociální charakteristiky nebo vzorce chování jedinců, které jsou považovány či označovány za deviantní vzhledem k uznávané normě.

Objekt sociální deviace vyjadřuje to, na co jsou deviantní projevy zaměřeny. Můžeme mluvit o sociálních objektech (jedinci, sociální skupiny,...), fyzických objektech (ničení majetku apod.), o určité oblasti společenského života (politika, ideologie, kultura atd.) nebo o některých společenských hodnotách (čest, zdraví, spravedlnost). Mohou existovat i deviace bez objektu. Hovoříme o nich v případě, že je jedinec provozuje zcela osamoceně a nemají pro něj žádné škodlivé důsledky (například masturbace), nebo se necítí nikdo deviantním chováním poškozen.

Cílem sociální deviace je uspokojení určité potřeby či dosažení nějakého cíle. Existuje i nemotivované deviantní chování, kdy jedinec nesleduje žádný stanovený cíl. Motivace se může měnit v průběhu deviantního aktu a v průběhu vývoje jedince.

U motivovaných sociálních deviací může být důsledkem deviace dosažení či nedosažení stanoveného cíle a uspokojení či neuspokojení potřeby. Čin může u jedince vyvolávat pocity hanby a viny a snahy o rozumové vysvětlení. Společnost na deviaci může reagovat buď normalizací deviantního chování, nebo může dojít k označení jedince za devianta a k následným trestům a sankcím. Ty mohou přispět k odstranění nebo alespoň ke zmírnění deviace, nebo naopak dojde ke stabilizaci deviantního chování a jedinec si přisvojí deviantní identitu a roli. Deviantní důsledky se tedy týkají nejenom jedince, jehož projevy jsou deviantní, ale i společnosti, ve které žije.

U sociálních deviací můžeme rozeznávat následující části, které ale nemusí být vždy přítomny všechny najednou: (Hrčka, 2001, s. 20)

1. „*deviantní motiv,*
2. *deviantní projev či chování,*
3. *označení chování jako deviantního,*
4. *regulační opatření ze strany okolí,*
5. *vliv regulačního opatření na další chování jedince.“*

1.4 Příčiny sociálních deviací

Příčinami sociálních deviací se zabývá řada teorií a každá je hledá někde jinde. Nezbytné je zmínit, že sociální deviace zpravidla nemají pouze jednu příčinu, ale celou řadu příčin, které se navzájem ovlivňují a kombinují. V případě sexuálního devianta budou velkou roli hrát příčiny biologické. Čistě biologické předpoklady ale nestačí, protože ne všichni sexuální devianté nakonec poruší zákon a spáchají trestný čin. Důležitou roli hraje samozřejmě výchova, rodina, jedincovo okolí. Při správném působení může dojít k útlumu deviace.

1.4.1 Biologické teorie sociální deviace

Biologické teorie hledají příčinu deviantního chování uvnitř jedince. Předpokládají u jedinců určité biologické defekty, které deviantní chování způsobují. Jen malou pozornost věnují biologické teorie vlivu společnosti a konkrétní situace. Cílem teorií je vymezit určité typy osob, které mohou k deviaci sklouznout. Tyto osoby mají být rozpoznatelné podle anatomických či fyziologických charakteristik (Hrčka, 2001, s. 153). Deviantní chování je tedy vyjádřením biologického procesu, třeba dědičného, který determinuje tělesnou stavbu a tělesné funkce.

Mezi biologické teorie patří například **pozitivistická kriminologie**, která vychází z Darwinovy evoluční biologie. Sociální deviant je podle teorie abnormálně

biologicky a sociálně vyvinutý a deviantní chování je důsledkem setrvání v předchozích stádiích vývoje.

Pozitivistická kriminologie reaguje na názor panující v 18. století, že člověk jedná převážně racionálně na základě své svobodné vůle. Teorie považuje svobodnou vůli za iluzi, protože nelze dosáhnout kontroly deviantního chování apely na morálku či na strach racionálně uvažující osoby. Jde o to rozpoznat individuální znaky, které vedou k deviaci a cíleně ovlivňovat jejich nositele. Mezi hlavní představitele italské pozitivistické kriminologické školy patřili: Cesare Lombroso, Enrico Ferri a Raffaele Garofalo (Hrčka, 2001, s. 154).

Cesare Lombroso ve svých raných dílech předpokládal existenci tzv. rozených zločinců, kteří představují sestup na nižší stupeň evoluce a organického vývoje. Tvrdil, že fyzické defekty mají přímý vztah k deviantnímu chování (k sexuální deviaci, alkoholismu, kriminalitě apod.). Obojí je totiž důsledkem vývojové regrese a z přítomnosti fyzických defektů lze tedy odvodit dispozice k deviantnímu chování. Člověk se podle něj kriminálním rodí a existuje souvislost mezi fyzickými defekty a kriminální psychopatií. Podle specifických rysů člověka určíme jeho charakterové a osobnostní vlastnosti. (Jandourek, 2011, s. 49)

Později Lombroso své myšlenky přehodnotil a došel k závěru, že vedle rozených zločinců existují i jiné typy (zločinec příležitostný, emocionální,...). Tyto osoby jsou ke kriminálnímu chování vedeny převážně kontakty s kriminálními jedinci, špatným vzděláním či politickými ideály.

Již v době svého vzniku byla pozitivistická kriminologie kritizována. Nebyl pozorován častější výskyt známek tělesné degenerace u zločinců v porovnání s normální populací, ani existence specifických kriminálních typů osobnosti.

Biologické teorie dále zkoumaly vztah mezi inteligencí a deviantním chováním. **Henry Goddard** předpokládal, že čím nižší inteligenci jedinec má, tím je menší odpovědnost za jeho chování a tím větší je pak tendence k deviantnímu chování (hlavně ke kriminalitě). Domníval se, že většina deviantů má sníženou inteligenci a poukazoval na vztah mezi dědičností sníženou inteligencí a kriminalitou.

Matoušek a Kroftová (1998, s. 32) ve své publikaci zmiňují, že rozumově méně nadané dítě je v útlém věku zranitelnější nepříznivými reakcemi rodičů a také tyto nepříznivé reakce vyvolá mnohem snadněji než dítě normální. Ve škole se následně

situace více komplikuje a z dítěte může vyrůst konfliktní jedinec. Autoři připomínají, že rozumové schopnosti mají vliv na utváření sociálních dovedností, jako jsou smysl pro morální hodnoty, empatie, schopnost odložit uspokojení aj.

To má samozřejmě význam i v sexuální oblasti. Jedinec, který trpí sexuální deviací a zároveň sníženou inteligencí, spíše nepochopí důsledky svého jednání. Kdežto jedinec se sexuální parafilii, který je schopen rozumově zdůvodnit, proč by se daného činu neměl dopustit, má určité morální hodnoty, je spíše schopen odložit násilnou stránku své deviace a vybit se jiným způsobem.

V první polovině 20. století se biologické teorie zaměřily na vztah mezi tělesnou stavbou, charakterem a chováním. K teoretikům tohoto směru patřil **Kretschmer**, který propojil typy tělesné stavby s dispozicemi k různým duševním nemocem a **Sheldon**, který určitým typům tělesné stavby připisuje typické psychologické charakteristiky.

V posledních letech je značná pozornost věnována **genetickým studiím a příčinám deviantního chování**. Probíhaly snahy prokázat vztah genotypu XYY (nadbytek chromozomu Y) ke kriminálnímu chování, zejména tedy k agresivnímu kriminálnímu chování. Podle Taylora, Waltona a Younga má nadbytečný chromozom Y vztah k nadměrné tělesné výšce, jeho vztah ke kriminalitě je ale nejasný a sporný. Neobvyklý vzhled nositelů nadbytečného chromozomu může vést k jejich škatulkování, vyloučení z normálních sociálních vztahů, což pak může být příčinou kriminálního chování a může dojít ke ztotožňování jedince s kriminálními skupinami a subkulturami. Genetická abnormalita v tomto případě vede k deviantnímu či kriminálnímu chování zprostředkovaně přes vlivy sociálního prostředí a značkování. (Hrčka, 2001, s. 160)

Pro doplnění je důležité uvést i další biologické vlivy, které mohou mít vliv na budoucí kriminální chování jedince. Může jim být i takzvaný syndrom hyperaktivity, který je charakterizován jako trvalý neklid a velké kolísání pozornosti. (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 28) K symptomům můžeme dále přiřadit změny nálad, impulzivitu chování či nápadnou neobratnost. Příčiny hyperaktivity se hledají například v přidušení dítěte během porodu, kdy nedostatek kyslíku poškodí mozkovou tkáň dítěte, nebo ve vlivech, které na dítě působí během těhotenství (infekční či jiné choroby, alkoholismus matky apod.)

Děti trpící hyperaktivitou mají v dospívání a v období dospělosti větší problémy s adaptací na společenské prostředí. Jsou impulzivní, agresivní, trpí záchvaty vzteku a mívají snížené sebehodnocení.

Závěrem můžeme říci, že biologické teorie nemohou uspokojivě vysvětlit všechny aspekty sociální deviace. Jejich význam rozhodně nemůžeme opomíjet, avšak vztah biologických faktorů k deviantnímu chování je problematický a mnohdy nepřímý. Faktory totiž nepůsobí izolovaně, ale současně s jinými vlivy. Biologické teorie předpokládají, že porucha v biologické oblasti sebou přináší poruchy v oblasti sociální. Nedívají se na deviaci jako na něco, co se vyvíjí, chápou deviace staticky.

1.4.2 Psychologické teorie sociální deviace

Psychologické teorie hledají souvislosti mezi deviantním chováním a osobností devianta. Zkoumají se příčiny rozvoje vlastností, které vedou k chování, které společnost odsuzuje. Psychologické vlastnosti jsou vnitřní součástí jedince, na jejich vzniku se však často podílí vlivy vnějšího prostředí, vlivy rodiny, proces učení apod.

Výzkum je zaměřen na hledání typů osobností, které se deviantního chování dopouštějí či které mají sklon k určitému typu deviace. Pohlíží se na charakteristiky osobnosti, subjektivní prožitky, potřeby a přání či vliv rodičů a rodinné výchovy.

Rodina je to nejdůležitější, co v raném věku dítě má a co nejvíce ovlivní jeho život, názory, postoje. V průběhu primární socializace se dítě učí normativnímu chování, přebírá vzory chování od svých rodičů. V případě, že je rodina disfunkční, tento proces neproběhne tak, jak by měl. Tradičně je rodina považována za hlavního činitele, který svým selháním umožní dětem kriminální chování.

Matoušek a Kroftová (1998, s. 40) zmiňují, že výzkum dokazuje, že přítomnost otce v rodině brání delikvenci syna. Je ale nezbytné, aby rodinu tvořil jak otec, tak matka. Děti, které vychovává jen jeden rodič, mají statisticky více problémů se zákonem, než děti vychovávané oběma rodiči.

Klíčovou roli v osobnostním vývoji hraje nejprve vazba mezi dítětem a matkou a poté i vazba mezi dítětem a otcem. Autoři dále zmiňují, že pokud rodič opakovaně nedokáže dodat dítěti pocit bezpečí, dítě si o něm vytvoří představu, kterou v budoucnu

bude aplikovat i na jiné lidi. Nevznikne základní důvěra k dospělému. Neuspokojivou potřebu vazby pak dítě buď zdůrazňuje zesilováním emočních projevů (převládá závislost), nebo ji naopak potlačuje a stává se tak nezávislým jedincem. U dětí týraných či zneužívaných se vytvoří chaotická reakce, která je typická jak projevy potřeby blízkosti rodiče, tak jejich odmítáním.

Do zvláštní kategorie můžeme zařadit děti, které rodinnou výchovu nikdy nepoznaly a vyrostly v kolektivních institučních zařízeních. Takto deprivované děti mají poté oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézat v nich uspokojení a mnohdy je pro ně v budoucnu obtížné adaptovat se na mimoústavní realitu. Tyto děti často sklouzávají ke kriminálnímu chování a adaptace na vězení je pro ně snadná. Je totiž velice podobná jako adaptace na ústav, kterou moc dobře znají.

Problémovým faktorem, který může spustit deviantní chování je i příliš tvrdá disciplína v rodině charakteristická agresivním chováním ze strany rodičů. Jedinec se v takové rodině učí agresivnímu chování jako dovolenému způsobu chování. Tresty jsou pro něj neúčinné, učí se manipulovat a lhát. Posilují se takové způsoby chování, kterým by měla výchova bránit.

Rodiče by nejenom neměli být vůči svým dětem agresivní, ale neměli by vůči nim být ani lhostejní. Čím méně totiž rodiče monitorují své dítě, tím je větší pravděpodobnost, že sklouznou k trestnému činu, že se ho dopustí v časném věku a že ho budou opakovat. (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 45)

Mezi psychologické teorie můžeme zařadit **psychoanalytickou teorii** Sigmunda Freuda, která pohlíží na deviace jako na důsledek zkušeností z raného dětství. Některé negativní zážitky z tohoto období (emoční strádání, přetrvávající komplexy) vedou k poruchám psychosexuálního vývoje a ke vzniku určitých osobnostních vlastností v dospělosti, jakými jsou například emoční nejistota, nezralost, závislost či pocity méněcennosti. Snahy jedince vyrovnat se s komplexy pak vedou k deviantnímu chování.

Podle Freuda jsou všichni lidé zmítáni primitivními pudy (id), které jsou jakousi hybnou silou člověka. To, jestli jedinec v dospělosti sklouzne k deviantnímu chování, ovlivňuje míra sebekontroly. U normálního dospělého či staršího dítěte jsou pudy potlačeny kontrolními mechanismy, které si osvojujeme během procesu socializace

(superego). Id a superego se střetávají na úrovni vědomé psychické činnosti (ego). (Hrčka, 2001, s. 163)

Kriminální sklony mají tedy všichni lidé, ale v průběhu socializace, která hraje velkou roli, se učí tyto sklony zatlačovat do pozadí. Jandourek (2011, s. 53) zmiňuje, že nejobecnějším prvkem, který přispívá ke kriminálnímu chování, je špatná identifikace s rodiči. Pokud dojde ke špatné socializaci dítěte, vytvoří se antisociální impulzy, které je možné směřovat dovnitř, nebo ven. Pokud si jedinec zvolí cestu dovnitř, stává se neurotikem, pokud ven, dojde ke kriminálnímu chování a z jedince je zločinec.

Kriminalita a deviace je podle psychoanalytické teorie podmíněna nerovnováhou mezi id a superegem. Příčinou může být buď slabost superega, nebo nadměrná intenzita pudových impulzů. Poruchy superega nastávají v důsledku absence pocitu bezpečí a neuspokojivých vztahů s rodiči v raném dětství.

Pokud bychom psychoanalytickou teorii aplikovali na sexuální deviace, můžeme se opřít o pojmy perverze a inverze. Perverze neboli poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení a inverze neboli poruchy sexuální motivace. Freud viděl sexuální perverzi jako následek utlumeného psychosexuálního vývoje.

Weiss (2008, s. 132) zmiňuje, že zralá sexualita je výsledkem složitého a do značné míry neuvědomovaného psychického vývojového procesu. Je-li tento proces narušen, dojde k fixaci a jedinec zůstává psychosexuálně nezralý, tedy možná perverzní.

Z kritiky psychoanalytické teorie lze zmínit, že její myšlenky zcela opomíjejí fakt, že osobnost se vyvíjí celý život. Psychoanalýza tedy přeceňuje význam raných dětských zkušeností a vlivy rodiny a naopak podceňuje význam jiných sociálních skupin a institucí. Kritici také tvrdili, že v chování lidí se odráží spíše společenské vlivy, než vrozené pudy, jak předkládá psychoanalýza.

Další psychologickou teorií, která se zabývala sociální deviací, je **behaviorální teorie a teorie sociálního učení**. Jejím představitelem byl H. Eysenck, který tvrdil, že podstatou lidského chování je snaha dosáhnout uspokojení (odměny) a vyhnout se utrpení (trestu). Čím je vidina určitého následku reálnější, tím silněji ovlivňuje chování jedince.

Eysenck zdůrazňoval, že po nějaké době trestání za nevhodné činy si dítě vytvoří nepříjemnou fyziologickou a emoční odpověď na daný čin a kdykoliv ho bude znovu zvažovat, objeví se mu tato odpověď. Úzkost a strach, které doprovází podmiňovací proces, vedou ke vzniku svědomí, která má kontrolní význam. (Jandourek, 2011, s. 55)

Na počátku učení je metoda pokus – omyl, přičemž úspěch (odměna), sebou přináší pozitivní posilování a neúspěch (trest) vede k negativnímu posilování. Chování spojované s odměnami a s pozitivním posilováním je upevňováno, naopak chování spojované s tresty oslabuje a mnohdy úplně vyhasíná. Jedinec se následně chová tak, aby maximalizoval uspokojení (odměny) a minimalizoval utrpení (tresty). Na základě odměn a trestů si lidé v průběhu socializace utvářejí smysl pro dobro, podle něhož pak jednají.

Za klíčovou považuje Eysenck sociální kontrolu, která má odpovídat na deviantní akt okamžitě (nepřehlížet kriminální chování u mladistvých pachatelů). Pokud totiž není určité chování spojováno s přiměřenou odpovědí (trestem) hned od začátku, nevytvoří se mezi nimi spojení a kriminální chování se může opakovat. Jednoduše bude jedinec předpokládat, že kriminální chování není trestáno.

Weiss (2008, s. 130) ve vztahu k lidské sexualitě zmiňuje, že i lidské sexuální chování je ovlivněno minulou zkušeností. Způsoby stimulace a druhy situací, které vyvolávají sexuální vzrušení, jsou tedy do značné míry determinovány učením. Chování, kterým je navenek projevováno sexuální vzrušení, také podléhá minulým zkušenostem jedince. Někteří teoretici dokonce tvrdí, že se lidé rodí s předem neurčenou sexuální orientací a sexualitě se učí jako rodnému jazyku. Kulturní vlivy pak většinu lidí vedou k tomu, co je většinou považováno za normální.

Kritici psychologické teorie sociální deviace tvrdili, že tento přístup nebere v úvahu strukturální příčiny deviace, interakční a značkovací procesy ani subjektivní smysl a význam, který příkládají deviantní jedinci svému chování. Teorie nevysvětlují kolektivní aspekty deviantního chování a nedovedou objasnit deviantní chování jedince, který nemá psychologické či psychopatologické rysy směřující k deviantnímu chování.

1.4.3 Sociologické teorie deviace

Podle Giddense, musí každý uspokojivý výklad deviace obsahovat sociologickou složku, protože o tom, co bude zločinem a co ne, rozhodují společenské instituce. Mezi nejdůležitější aspekty tohoto pojetí patří důraz na souvislosti mezi konformitou a deviací v různých sociálních kontextech. Společnosti sestávají z mnoha různých subkultur. To co je v rámci jedné subkultury chápáno jako normální a konformní vůči nastaveným pravidlům, může být mimo subkulturu deviantní. (Giddens, 1999, str. 192)

Dalším faktorem, který deviace ovlivňuje, jsou velké majetkové a mocenské rozdíly ve společnosti, které ovlivňují příležitosti, jež se otevírají jednotlivým skupinám.

Mezi sociologické teorie, které vysvětlují příčiny deviantního chování, patří teorie **diferenciální asociace**, kterou vytvořil americký sociolog E. Sutherland, představitel tzv. chicagské školy. Teorie se opírá o myšlenku, že ve společnosti složené z celé řady subkultur některá sociální prostředí povzbuzují sklon k nelegálním činnostem, zatímco jiná nikoliv. Jedinec se stává delikventem proto, že se sdružuje s lidmi, kteří jsou nositeli kriminálních norem a kriminální chování je tedy z valné části chování naučené v primárních skupinách, hlavně pak ve skupinách vrstevníků.

Munková (2001, s. 28) zmiňuje, že každý jedinec se už od raného věku střetává s definicemi zákonů, které mohou buď přispívat k porušování zákonů, nebo naopak porušování zakazovat. V rámci malých intimních skupin, jako jsou vrstevníci a rodina, se každý setkává s jinými interpretacemi zákonů. Podle autorky je deviantní chování kulturně přenášeno v malých sociálních skupinách prostřednictvím procesu sociálního učení.

Příčinami sociální deviace se zabývala i **teorie anomie**. Autorem této teorie byl Robert K. Merton, který svůj výklad deviantního chování opíral o Durkheimův pojem anomie. Anomie je stav společnosti, kdy jsou odbourávány tradiční a zažité normy a požadavky, aniž by ale byly nahrazeny normami novými. Anomie vzniká tam, kde nejsou stanoveny normy, podle kterých by se chování jedince v určité oblasti společenského života řídilo. Lidé se cítí dezorientovaní a nejistí.

Durkheim tvrdil, že kriminalita je běžný jev a pro společnost je nezbytná. Zločiny izolují deviantní jedince a zároveň posilují kolektivní solidaritu zbylých členů

skupiny. Morální strach funguje jako důležitá forma zvyšování kolektivního vědomí. V případě, že kriminalita viditelně klesne, vypovídá to o příliš silné sociální kontrole, což vede ke stagnaci společnosti. (Munková, 2001, s. 32)

V Mertonově pojetí můžeme pojem anomie chápat jako napětí, kterému je chování jedince vystaveno v důsledku konfliktu mezi akceptovanými normami a sociální realitou. Panuje konflikt mezi hodnotami, které společnost hlásá a omezenými prostředky k jejich dosažení. Merton rozlišuje pět možných reakcí na tento konflikt.

Konformisté přijímají jak hodnoty, které považuje společnost za podstatné, tak konvenční způsoby k jejich dosažení. Inovátoři sice přijímají všeobecně sdílené hodnoty, jejich cesty k dosažení úspěchu se ale liší. Využívají nelegitimní nebo protiprávní způsoby. Typickým příkladem mohou být zločinci snažící se nelegálně zbohatnout.

Ritualisté se podřizují společensky akceptovaným normám, ale už si neuvědomují hodnoty, které původně jejich činnost stimulovaly. Úporně dodržují pravidla prostě proto, že existují a neberou v potaz smysl a cíl, jemuž mají pravidla sloužit. Jandourek (2003, s. 75) pod ritualismem chápe způsob adaptace, kdy člověk hledá únikovou cestu z nebezpečí a frustrací, které se mu zdají neodmyslitelnou součástí soutěže o hlavní kulturní cíle, a nachází ji v tom, že se těchto cílů vzdá a tím pevněji se upne k bezpečným rutinním postupům a normám.

Odpadlíci jsou jedinci, kteří nejenže upustili od společensky uznávaných hodnot, ale nerespektují ani přijímané cesty k jejich dosažení. Příkladem mohou být lidé žijící v komunách. Vytváří si vlastní cíle a vlastní prostředky k jejich dosažení.

Posledním typem jsou rebelové, kteří neakceptují existující hodnoty a normy a aktivně se je snaží nahradit jinými a změnit strukturu sociálního systému.

Zastánci **etiketizační teorie deviace** (nebo též teorie nálepkování či labellingu) nevnímají deviaci jako soubor charakteristických rysů jedinců či skupin, ale jako proces interakce mezi deviantní a nedevariantní částí populace. (Giddens, 1999, str. 195)

Deviace je v tomto případě definovaná ne jako objektivní charakteristika jedince, ale jako produkt myšlenek, které lidé sdílejí. Je to vlastnost, kterou společnost uděluje určitému chování. Společnost vytváří deviace tím, že vytváří pravidla, jejichž porušení definuje jako deviaci a aplikuje tato pravidla na chování jednotlivých lidí a označuje je za devianty. (Munková, 2001, s. 69)

Pokud chceme pochopit povahu deviace, musíme zjistit, proč někteří lidé dostávají nálepkou deviantů. Etikety neboli nálepky jsou odrazem mocenské struktury společnosti. Jejich zdrojem jsou ti, kteří představují síly zákona a pořádku, nebo ti, kteří jsou schopni jiným vnutit svá měřítká konvenční mravnosti. Zjednodušeně můžeme říci, že pravidla vymezující deviaci určují bohatí lidé chudým, starší mladším apod.

Chování, které u jednoho dítěte může být bráno jako vcelku nevinný projev dospívání, může být v jiném prostředí chápáno jako důkaz, že se z dítěte stává delikvent. Jakmile je dítě jednou označeno za delikventa, nálepka mu zůstává. Učitelé a potenciální zaměstnavatelé na něj mohou pohlížet jako na nedůvěryhodného a podle toho s ním jednat. Na základě toho může nastat situace, že dítě nálepkou přijme a potvrdí ji. První prohřešek je chápán jako primární deviace. Dojde k porušení určité normy, ale jedinec na sebe nepohlíží jako na devianta. V případě, že jedinec nálepkou přijme a začne na sebe pohlížet jako na deviantního jedince, hovoříme o sekundární deviaci.

Podle etiketizační teorie není žádné jednání kriminální samo od sebe. Co je kriminální definují nositelé moci prostřednictvím zákonů.

Poslední teorií, kterou v této práci zmíníme, je **teorie racionální volby a situační výklad zločinu**. Podle ní si ti, kdo se účastní zločinu, ať už pravidelně, nebo jen občas, uvědomují důsledky svého chování a jednají zcela úmyslně. Lidé tedy nejsou ke kriminální činnosti přinuceni, ale konají tak z vlastní volby, aktivně se pro tuto činnost rozhodují a navíc se domnívají, že riziko jim za to stojí.

K mnoha trestným činům, zvláště tedy těm méně závažným, dochází na základě situačního rozhodnutí. Jedincům se naskytne šance a nechtějí ji zahodit.

K teoriím deviantního chování lze závěrem říci, že ač je kriminální chování pouze jednou částí deviantního chování, spadá pod něj řada dílčích činností. K vysvětlení kriminality tedy nestačí pouze jedna teorie, která by objasnila všechny podoby. Každá jednotlivá teorie přispívá k objasnění některých aspektů zločinu nebo některých typů zločinu. Biologické a psychologické teorie poukazují na určité vlastnosti a predispozice k deviantnímu chování, které v návaznosti na sociální učení a zkušenosti mohou vést k porušení zákona.

2 ZÁKLADNÍ ZNAKY KRIMINALITY A RECIDIVY

Kriminalita je součástí společnosti od nepaměti a všeobecným zájmem je snažit se hledat možnosti a způsoby, jak jí předcházet. Definovat ji můžeme jako souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období. (Kriminologie, Charakteristika kriminologie, předmět, pojem a význam, online, cit. 2013-02-23a) V tomto případě hovoříme o tzv. legálním pojetí kriminality, kdy se kriminologický pojem trestného činu kryje s jeho trestněprávním pojetím. (Moulišová, Zoubková, 2004, s. 13) Kriminalitou se tedy rozumí souhrn takového jednání, které trestní právo hodnotí jako trestné činy. Je nezbytné připomenout, že pokud na kriminalitu pohlížíme tímto způsobem, její vymezení nejsou v každé době a ve všech společnostech stejná. Samozřejmě existují takové činy, které jsou trestné vždy a všude, mezi ně řadíme například vraždu či loupež.

Dle zákona se trestným činem rozumí protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky popsané v daném zákoně. Trestné činy můžeme ještě rozdělit na přečiny a zločiny. Mezi přečiny se řadí veškeré nedbalostní trestné činy a dále takové úmyslné trestné činy, které jsou ohodnoceny trestem odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny ostatní trestné činy. (Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník)

Jandourek (2011, s. 12) pod pojmem zločin chápe vědomé a dobrovolné spáchání činu považovaného za společensky nebezpečný a zakázaného nějakým pravidlem stanoveným oprávněnou autoritou

Vedle legálního pojetí kriminality existuje ještě sociologická definice kriminality, která je nezávislá na právním pojetí a jež se nezaměřuje pouze na trestní zákony a jejich překračování. Klíčovou roli zde hrají sociální a morální normy

Širším pojmem je delikvence, do které vedle kriminality spadají i trestné činy spáchané nezletilými osobami a osobami neodpovědnými z důvodu nepřičetnosti.

Pro tuto práci je klíčové vysvětlení pojmu mravností kriminalita (někdy se využívá i pojem sexuální kriminalita), která se vyskytuje ve všech společnostech. Valerián (In: Kovář, 2008, s. 150) zmiňuje, že společným znakem činů spadajících

pod mravnostní kriminalitu, která je součástí obecné kriminality, je jejich spjatost s pohlavním pudem.

Mravnostní kriminalitu můžeme dále rozdělit podle několika kritérií do různých kategorií. Jedním z kritérií je objekt trestného činu. V tomto případě hovoříme o trestných činech, které zasahují do svobody rozhodování o pohlavním styku, trestné činy, jež ohrožují mravní vývoj mládeže a konečně trestné činy, které zasahují do dobrých mravů a morálky v pohlavních vztazích. Mezi další kategorie patří osoba pachatele či způsob spáchání, který je nejběžnějším kritériem.

Chmelík (2003, s. 19) rozlišuje mravnostní trestné činy páchané mezi dospělými, mravnostní trestné činy páchané mezi mládeží a konečně mravnostní trestné činy páchané na mládeži. V prvním případě je pachatelem i obětí osoba starší než 18 let. Mezi typické trestné činy v tomto případě můžeme zařadit znásilnění, kuplířství, vydírání či omezování a zbavení osobní svobody. Pro tyto činy je typický značný podíl násilí, ať už fyzický či psychický.

Ve druhé situaci je pachatel i oběť mladší než 18 let, typický je věk okolo 16 let. Nejčastěji dochází k pohlavnímu zneužívání a charakteristickým znakem může být ve většině případů absence násilí. K pohlavnímu styku často dochází po vzájemné dohodě a mnohdy je aktérem činu dívka. Mezi pachatelem a obětí je patrná citová vazba a velice často svou roli sehraje i alkohol.

U mravnostních trestných činů na mládeži je obětí osoba mladší než 18 let. Typická je vysoká nebezpečnost pachatele a pachatelovo jednání má dopad zejména na psychický a fyzický vývoj oběti. Oběť si z traumatizujícího zážitku odnáší následky na celý život, nejen psychické, ale často i fyzické. Pachatel vůči oběti aplikuje násilí téměř ve všech formách a oběť se není schopna ubránit. Vztah mezi pachatelem a obětí může být různý, například učitel a žák, rodič a dítě či vychovatel a osoba mu svěřená do péče.

U mravnostní kriminality je problémovým faktorem vysoký počet neohlášených trestných činů. Rozlišit tedy můžeme kriminalitu registrovanou, která vyšla najevo a je součástí oficiálních statistik a kriminalitu latentní neboli kriminalitu skrytou, která není nahlášena.

Pojmem **recidiva** můžeme vyjádřit opakování něčeho, co už dávno minulo. Pro naše potřeby je podstatné vymezení kriminální recidivy, tedy opakování kriminálního jednání. V tomto případě se můžeme setkat s trojím pojetím recidivy. Prvním způsobem je trestně právní vymezení recidivy, kdy jde o recidivu v případě, že se pachatel dopustí trestného činu poté, co byl již za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen. S takto vymezenou recidivou pracuje Policejní prezidium i Ministerstvo spravedlnosti ČR. Výzkum recidivy sexuálních deviantů, který je součástí této práce, vychází z tohoto pojetí.

Trestní zákoník počítá s možností mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody u pachatele, který spáchal zvláště závažný zločin znovu, i přesto že byl pro takový, nebo jiný zvláště závažný zločin potrestán. V tomto případě představuje recidiva přitěžující okolnost.

Další možností je kriminologické pojetí recidivy, které recidivou rozumí opětovné spáchání trestného činu, bez ohledu na to, zdali byl pachatel za předchozí čin odsouzen či stíhán. Toto pojetí je širší než pojetí předchozí a je nápomocné orgánům činným v trestném řízení při posuzování osobnosti pachatele a jeho nebezpečnosti pro společnost.

Užším a posledním způsobem je penologické pojetí, kdy k recidivě dojde v případě, že je pachatel podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody. (Kriminální recidiva a recidivisté, online, cit. 2013-02-23)

V trestně právním pojetí můžeme rozlišit kriminální recidivu obecnou, kdy dochází k opakování trestné činnosti jako takové a kriminální recidivu speciální, která vyžaduje opakování téhož či alespoň druhově stejného trestného činu. (Kriminologie, Recidiva, online, cit. 2013-02-23b)

Recidivisté představují ve společnosti problém, který je třeba řešit. Je nutné jedince pozitivně motivovat ke změně, aby neopakovali trestnou činnosti a nepřeceňovat význam sankcí, které k převýchově jedince nestačí.

3 SEXUÁLNÍ DEVIACE

Sexuální deviace mohou být jednou z příčin mravnostní kriminality. Je důležité říci, že ne každý sexuální delikt páchají sexuální devianté. Zastoupení deviantních pachatelů mezi pachateli mravnostní kriminality se může pohybovat okolo několika málo procent. V určitých situacích se mohou sexuálně delikventně chovat i lidé s normální sexualitou a naopak ne všichni sexuální devianté vždy sklouznou k mravnostní kriminalitě.

Trestní činnost v sexuální oblasti je většinou výsledkem působení mnoha faktorů na pachatelovu osobu. U mladistvých, kteří se dopouštějí kriminálního chování, často hraje velkou roli sexuální zvědavost. V případě, že u partnerek nacházejí pozitivní či nedostatečně odmítavý přístup, může dojít k pohlavnímu zneužívání a v případě, že během aktu dojde na straně partnerky ke změně názoru, i ke znásilnění.

Na vině může být i alkohol. Dochází k odbourávání zábran, jedinec se stává agresivnějším a je pravděpodobnější, že sklouzne k porušení zákona.

3.1 Definice sexuální deviace

Sexuální deviace můžeme charakterizovat sexuálními impulzy, fantaziemi či praktikami, které jsou neobvyklé, deviantní nebo bizarní. Aby došlo k sexuální deviaci, je nezbytné splnit určité podmínky: (Weiss, 2008, s. 32)

1. *„Jedinec opakovaně prožívá intenzivní sexuální touhy a fantazie týkající se neobvyklých aktivit či objektů.*
2. *Jedinec touhám buď vyhoví, nebo je jimi citelně obtěžován.*
3. *Odchylná preference je přítomna minimálně šest měsíců.“*

Mitlöchner (1999, s. 101) pod pojmem sexuální deviace chápe stavy kvalitativně změněné sexuální motivace lidí. Můžeme odlišit tři oblasti, ve kterých může dojít ke kvalitativním změnám. Patří mezi ně v první řadě oblast sexuální identifikace včetně příslušné sociální role. Do poruch v této oblasti spadá například transsexualismus, kde

se jedinec cítí nespokojen se svým pohlavím a identifikuje se s opačným pohlavím. Žena se v tomto případě cítí jako muž a naopak.

Další oblastí, ve které může dojít ke změnám, je sexuální orientace, čili erotická preference ve vztahu k sexuálnímu objektu. Do této oblasti lze zařadit poruchy typu pedofilie, zoofilie, nekrofilie apod.

Třetí oblastí je oblast sexuálního chování, emocí a reakcí, od které můžeme odvodit sexuální chování, jakým je exhibicionismus, sadismus, masochismus a jiné.

Existují ještě kombinované poruchy, ve kterých nalezneme současně několik deviantních preferencí. Patří mezi ně sadomasochismus, pedofilní sadismus apod.

Weiss (2008, s. 33) dále odlišuje jádrové deviace (deviace v užším slova smyslu) a deviace v širším slova smyslu. V prvním případě jedinec není vůbec schopen normálního sexuálního chování, ale pouze toho deviantního. V případě agresivního sadisty tedy jedinec není schopen vzrušení bez přítomnosti násilí páchaného na oběti.

V případě deviací v širším slova smyslu je sice deviantní zaměření preferované a jednoznačně převažuje, ale jedinec je schopen i normálního sexuálního jednání.

Je nezbytné zmínit, že struktura sexuální motivace je u jedinců výsledkem složitého fylogenetického procesu. Došlo k vytvoření poměrně pevně nastavených limitů a bariér sexuálního chování. Předpoklady k sexuálně deviantnímu chování tedy najdeme v raných fázích individuálního vývoje, některé dokonce už v prenatálním období. (Mitlöchner 1999, s. 101)

Sexuální deviaci dále podle Mitlöchnera nemůžeme chápat jako něco naučeného. Má totiž povahu setrvalých rysů sexuální motivace, které nelze nikterak měnit podmiňováním a výchova na ně působí omezeně. Výchova rozhodne pouze o tom, jak člověk se svou deviací naloží a jak se s ní v budoucnu vyrovná.

Výzkum odchylné sexuální motivace a její postupný vývoj v životě jedince se většinou provádí pomocí rozhovoru, kdy se hledají významné momenty naznačující odchýlný vývoj sexuální motivace. Weiss (2010, s. 493) zmiňuje následující znaky:

1. Atypické zaměření a atypické chování v dětství – u sadistů se v tomto případě můžeme setkat s týráním zvířat v dětství.
2. Odlišná náplň masturbačních fantazií a polučních snů - už v pubertě se u řady sexuálních deviantů projevuje odlišná preference v obsahu masturbačních představ. Tyto představy mohou u některých jedinců

vyvolávat pocity viny a následkem může být potlačování sexuality. U jedinců, kteří se nechtějí nechat ovládat deviantními sexuálními pudy a nesklouznou k delikventnímu jednání, může být masturbace jediným zdrojem sexuální realizace.

3. Výskyt funkčních sexuálních poruch (míněno sexuálních dysfunkcí) při zahájení heterosexuálních koitálních aktivit – často dochází zejména k problémům s erekcí při prvních souložích, znakem může být i nápadně opožděný začátek sexuálních styků. Někteří devianté nejsou během svého života nikdy schopni partnerského sexu. Jiné provází neschopnost dosáhnout orgasmu s partnerkou či úplná ztráta zájmu o partnerské styky.
4. Nápadný časový odstup mezi prvním stykem a dalšími sexuálními styky – tento odstup může být u sexuálních deviantů i několik let.
5. Slabá motivace k obvyklým sexuálním aktivitám.
6. Nedostatek sexuální empatie – sexuální devianté velice často nejsou schopni správně rozpoznat a dekodovat erotické signály ze strany žen.
7. Parcialistické zaměření – nedevariantní mužská populace u žen preferuje prsa a klín, u sadistů a sexuálních agresorů je ale preference zaměřena na hýždě a stehna.
8. Absence hlubších citových vztahů – v životě sexuálních deviantů nenajdeme platonické lásky či opravdovou velkou lásku. U některých jedinců může být dokonce přítomna výrazná neschopnost udržet si dlouhodobě významný partnerský vztah.

K výčtu znaků, které můžeme nalézt v životech sexuálních deviantů, je ale třeba dodat, že se všemi zmíněnými znaky se současně setkáváme jen málokdy. Výskyt jen některých z nich však může ukazovat na přítomnost poruchy preference.

3.2 Dělení sexuálních deviací

Weiss (2008, s. 33) rozeznává dva druhy sexuálních deviací – deviace v objektu a deviace v aktivitě. Kromě těchto druhů můžeme ještě rozlišit deviace kombinované, neboli polymorfní, ve kterých dochází ke kombinaci více druhů deviantních preferencí.

Deviací v objektu jsou označovány kvalitativní poruchy sexuální motivace, které neadekvátně směřují erotickou touhu. Sexuální touha je zaměřena na takový objekt, který nespadá do společenských norem. Mezi deviace v objektu můžeme zařadit pedofilii (kdy je erotická touha soustředěna na dívky a chlapce bez znaků dospívání), fetišismus a transvestitismus.

Deviace v aktivitě můžeme charakterizovat jako poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení. Do této kategorie spadají poruchy jako exhibicionismus, sadomasochismus, tušérství či frotérismus, tato práce se zaměří na patologickou sexuální agresivitu a agresivní sadismus, který se projevuje násilně a dochází k porušování zákonů.

3.3 Patologická sexuální agresivita

U patologické sexuální agresivity je dosahováno sexuálního vzrušení a uspokojení překonáváním odporu anonymní napadené ženy a minimalizací její spolupráce.

Weiss (2008, s. 46) s odkazem na českou sexuologickou školu zmiňuje, že je možné rozlišit dva typy sexuálních agresorů. První typ tvoří praví sadisté, kteří preferují sadistická témata (viz kapitola agresivní sadismus). Druhým typem jsou právě patologičtí sexuální agresoři, u nichž je vysoce pravděpodobné opakování sexuálního násilí stejného charakteru a kteří primárně nesměřují k souloži.

Chování patologického agresora se podobá chování predátora. Agresor nějakou dobu pronásleduje a následně napadá neznámé ženy. Útok je prudký a neočekávaný a jednání nepředchází žádný pokus o komunikaci. Sexuální agresoři bezbrannou ženu někdy osahávají, nebo znásilní. Jakákoliv spolupráce je pro ně nepodstatná a nechtěná.

Jednání tohoto sexuálního devianta je samozřejmě trestné a může být kvalifikováno jako omezování osobní svobody, vydírání nebo znásilnění.

Výzkumy ukazují, že patologičtí sexuální agresoři bývají mladší (do 30 let) ve srovnání s pachateli jiných sexuálních deliktů. K prvním sexuálními deliktům u nich dochází do 20. roku věku. (Weiss, 2008, s. 50)

V návaznosti na předchozí kapitoly této práce lze říci, že u těchto sexuálních deviantů chybí identifikace s otcem, který buď v rodině chybí, nebo je nepřátelský. Řada deviantů si během života, hlavně tedy v dětství, prošla obdobím sexuálního zneužívání. Svou roli určitě může hrát i konfliktnost mezi rodiči, ústavní výchova. K sexuálnímu deliktu může dojít po požití alkoholu, který ničí zábrany a povzbuzuje pudy.

Sexuální agresory můžeme charakterizovat jako osoby nepřátelské, egocentrické, sociálně nejisté, citově ploché, bez pocitu viny, které se cítí slabé, neadekvátní a závislé a které nejsou schopny adekvátně kontrolovat sexuální impulzy.

Nejčastěji je u těchto sexuálních deviantů diagnostikována porucha osobnosti, a to především s rysy nezdrženlivosti, explozivity a agresivity. Častý je i typ schizoidního jedince s agresivními tendencemi nepřátelského k ženám. (Zvěřina a Pondělíčková In: Weiss, 2008, s. 51)

Nakonec lze říci, že násilné přinucení k sexuálnímu styku se vyskytuje i u jedinců stejného pohlaví. Sexuální agresor tedy nemusí nutně napadat neznámé ženy, ale i neznámé muže. Následky takového činu pro oběť potom mohou být mnohem závažnější než v případě heterosexuálního znásilnění.

3.4 Agresivní sadismus

Mitlöchner (1999, s. 106) zmiňuje, že předmětem erotického zájmu sadistů je získání kontroly a podmanění si oběti. V tomto případě pod sadismus spadá celá řada sexuálně deviantních tendencí a aktivit, od fetišistických sadistických partnerských projevů až po útočný sadismus a sadistickou vraždu.

Agresivní sadismus se řadí mezi nejnebezpečnější sexuální deviace, neboť ve většině případů končí vraždou.

Tito sexuální devianté pro dosažení vzrušení potřebují objekt svého zájmu před stykem, během styku nebo i místo styku učinit nehybným. Podstatná je hlavně možnost libovolně s obětí nakládat. Někteří sadisté po činu poškozují genitál či prsa oběti, či tyto části lidského těla uřezávají a později s těmito částmi masturbují.

Pachatel potřebuje pro dosažení vzrušení ženu vnímat neeroticky. V době činu je pro něj tedy vyloučen jakýkoliv projev svobodné vůle a konečně i život oběti. Cílem není prodlužování mučení, ale predátorské směřování k rychlému znehybnění oběti.

Agresivní sadista tedy napadá objekt svého zájmu brutálně, aby si jej podrobil. Nežádá souhlas ani poslušnost, dokonce o něj ani neusiluje. Potřebná je pro něj především negativní reakce objektu, strach, hrůza a odpor. Objekt bývá znehybnován fyzickým násilím nebo těžkými hrozbami. Způsob napadení odpovídá stereotypu. Dochází k bití, útoku kamenem či klackem do hlavy, rdoušení, škrcení, svazování, omámení. Jindy dojde k napadení střelnou zbraní.

Pro agresivního sadistu je typické brutální a samoučelné trýznění podmaněného objektu. Pravým cílem útoku není vynutit si pohlavní styk, ale brutální fyzické násilí spojené s komandováním a šikanováním. Oběť může být mučena různými způsoby a nakonec i usmrcena. Rekvizity potřebné k napadení a týrání si sadista někdy nosí u sebe, mohou jimi být nože, pistole, pouta, provazy či řetězy.

K agresivním sadistům patří většina sériových sexuálních vrahů. Jejich činy jsou často provedeny stejným postupem. Jednání je vysoce společensky nebezpečné a posuzováno je zpravidla jako vražda, spáchaná zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, s možností uložení doživotního trestu. (Mittlöhner, 1999, s. 107)

Agresivní sadisté průměrně začínají vraždit okolo 27 let, přes 70 % jich spáchalo první čin do 30 let. Oběťmi jsou většinou pečlivě vytipované ženy. Velké procento těchto sexuálních deviantů bylo sexuálně zneužíváno. (Weiss, 2008, s. 60)

Mezi vlastnosti, které tyto agresory charakterizují, můžeme zařadit sociální izolovanost, citovou plochost či uzavřenost. Jedinci často trpí pocity méněcennosti a sadistický čin jim přináší pocit moci a triumfu. K vraždám většinou dochází po události, která nabourala jejich sebevědomí. Se ženami mají často celoživotní problémy, obtížně s nimi navazují vztah a při pokusech o partnerské milování selhávají.

Holmes a Holmesová (In: Weiss, 2008, s. 62) vytvořili určité charakteristické znaky, které jsou typické pro druh jednání, jakým je agresivní sadismus. Mezi tyto znaky zařadili fantazii, symbolismus a ritualismus. Fantazie jsou obvykle spojené s mučením, svazováním či poškozováním, které se jedinec snaží realizovat při vlastním činu. Symbolismus se projevuje silnou vazbou jedince na oděv oběti či na části těla oběti. Rituály, které souvisí s utrpením oběti, dodávají pachatelům pocit uspokojení.

Můžeme odlišit dva druhy sexuálních vražd. V prvním případě je oběť prudkým způsobem skolena či přímo usmrcena a následně je s ní sexuálně manipulováno. Ve druhém případě je oběť napadena, zastrašena, týrána, zneužita a teprve poté usmrcena.

Typická sadistická vražda je pečlivě naplánovaná, pachatel si vybere neznámou ženu, kterou sleduje a na vhodném místě ji napadne. Mezi metodami zabití se nejčastěji vyskytuje uškrcení. Setkat se můžeme ale i s ubitím pěstmi či nějakým předmětem. Rány jsou zpravidla mířeny na prsa, genitálie a konečník oběti. Pachatelé po činu často aranžují tělo oběti do nejrůznějších poloh a nezřídka si z místa činu odnášejí předmět, který posléze slouží jako fetiš (kabelka oběti, spodní prádlo apod.). Někteří vrazi si své skutky natáčejí na videokameru či si vedou podrobné deníkové záznamy.

3.5 Sexuálně motivované vraždy v České republice

Sexuálně motivovaná vražda je vůbec nejzávažnějším mravnostním trestným činem. Sexuální motiv je z celkového počtu vražd prokázán u 2–3 %. Velice často však dochází ke snahám ze strany pachatele prosadit sexuální motiv tam, kde původně nebyl. Jedním z důvodů je snaha získat nálepkou devianta a docílit tak ústavní léčby. Objasněnost trestného činu vraždy se pohybuje dlouhodobě okolo 80-97 %.

Sexuálně motivované vraždy jsou v České republice tématem hojně přetřásaným médií. Jakmile se takové téma objeví, je okamžitě na prvních stranách a společnost mu věnuje pozornost. Analýzou policejních statistických dat vznikla Tabulka 1, kde je patrné, že k sexuálním vraždám u nás dochází vzácně. Velice často svou roli hraje i alkohol, který odbourává zábrany a zvyšuje agresivitu. Pachatelé jsou starší než 17 let.

Cílem této práce je zaměřit se na kriminální recidivu, tedy opakovanou trestnou činnost sexuálních deviantů. Snažíme se odpovědět na otázku: „Jaké je zastoupení recidivistů mezi pachateli sexuálních vražd? Tabulka 1 nepříjemně naznačuje, že jsou to právě recidivisté, kteří sexuálně motivované vraždy páchají. V roce 2010 došlo k jedné sexuální vraždě, kterou spáchal právě recidivista. V roce 2011 z celkového počtu 4 sexuálních vražd dvě vraždy spáchali recidivisté. V roce 2012 došlo k jedné vraždě, opět ji spáchal recidivista.

Otázkou zůstává, jakou roli v nápravě pachatelů sehrála sexuologická léčba, která je pro opětovné začlenění jedince do společnosti nezbytným krokem.

Řada autorů (například Malá, viz kapitola Trestání a náprava sexuálních deviantů) se domnívá, že vězení má být za trest a role psychologů a sociálních pracovníků má být druhořadá. Vězení má dbát na dodržování kázně a bezpečnosti, ale náprava jako taková se neřeší. Malý (In: Malá, 2003, s. 47) tuto myšlenku doplňuje a tvrdí, že o převýchově můžeme mluvit u lidí, kteří se do vězení dostali poprvé, nikoliv u recidivistů.

Statistiky jasně poukazují na vysoké zastoupení recidivistů mezi pachateli. Nabízí se tedy otázka, jak situaci řešit, když ti, kteří se mají problémem zabývat, na něj rezignují?

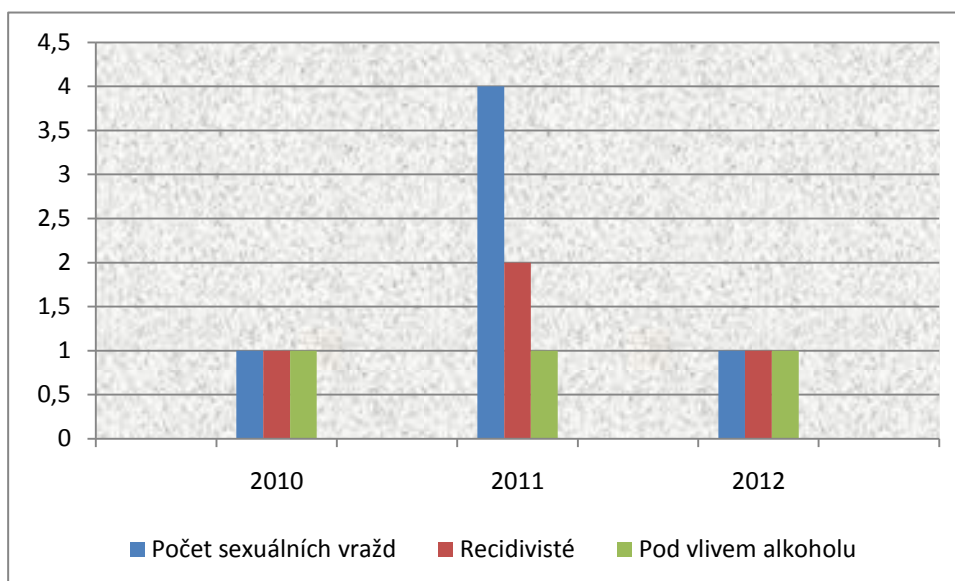
Zastoupení recidivistů mezi pachateli sexuálních vražd a další charakteristiky těchto vražd dokumentuje Tabulka 1 a Graf 1, který z ní vychází.

Tabulka 1: Charakteristiky sexuálních vražd v letech 2010 – 2012

	SEXUÁLNÍ VRAŽDY			
	Celkový počet sexuálních vražd	Recidivisté	Pod vlivem alkoholu	Děti do 18 let
2010	1	1	1	0
2011	4	2	1	0
2012	1	1	1	0

Zdroj: Autor práce (na základě statistik - Statistické přehledy kriminality, online, cit. 2013-02-05)

Graf 1: Charakteristiky sexuálních vražd v letech 2010 – 2012

Zdroj: Autor práce (na základě statistik - Statistické přehledy kriminality, online, cit. 2013-02-05)

4 ZNÁSILNĚNÍ

S aktem znásilnění se můžeme setkat již v dávných dobách, je přítomno od relativně vzdálené historie. Před tím než došlo k institucionalizaci manželství, docházelo k únosům a znásilnění žen za účelem obstarání si ženy.

S institucionalizací manželství došlo ke změně pohledu na ženu, která se najednou stala prostředkem konsolidace či růstu moci na základě statutu jejího otce. Žena byla majetkem a jejím prostřednictvím se předávala moc. Znásilnění ženy představovalo poškození majetku a pro tuto ženu bylo následně obtížné najít vhodného kupce.

Stejně jako ve starověku i v ranně křesťanských společnostech se uchoval pohled na ženu jako na majetek a jakýkoliv útok na ni byl chápán jako útok na rodinnou čest. S příchodem mariánského kultu se žena stává předmětem uctívání a končí rozpory o tom, zdali má žena vůbec duši.

S nástupem rané feudální společnosti je únos dědičky spojený se souloží chápán jako akt uzavření manželství. Únosce tímto činem získává nejen ženu, ale i kontrolu nad jejím majetkem. Takto uzavřený sňatek byl velice efektivní a v dané době hojně využívaný.

Postupem času se pohled na znásilnění mění a anglické zvykové právo začíná hovořit o trestném činu znásilnění, který plní tři důležité aspekty. Mezi tyto aspekty patří použití násilí, nesouhlas a pohlavní styk. Takto zákon chrání ženy starší 10 let, které jsou napadeny mužem, který není jejich manžel, použije proti nim sílu a tím je donutí k souloží. Znásilnění tedy začíná být chápáno nikoliv jako zločin na rodině či rodu, ale na ženě.

Svou roli začíná hrát i stát, který může iniciovat vyšetřování a vydávat rozsudky nad pachatelem znásilnění. Mezi nejčastější způsoby trestání patřil trest smrti či finanční kompenzace.

Existovaly však výjimky, kdy trestání pachatele nepřicházelo v úvahu. Tímto obdobím byly války, kde se ženy obávaly vojáků, kteří chápali ženy protivníků jako válečnou kořist. Vítězové tedy viděli v ženách poraženého protivníka součást své

zasloužené odměny, protože ve válce byli vystaveni smrtelnému nebezpečí. Za beztrestné bylo považováno i znásilnění prostitutky.

Dle ženevské konvence je dnes válečné znásilnění považováno za zločin proti lidskosti a válečný zločin. (Jandourek, 2011, s. 80)

Novodobé soudnictví na území Habsburské monarchie sebou přineslo vznik okresních, krajských a zemských soudů a následně i vznik státních zastupitelství. Zahájení činnosti těchto institucí můžeme datovat do roku 1850. Císařský patent z roku 1852, který platil i v zemích Koruny české, uváděl mimo jiné jako trestný čin násilné smilstvo (obdoba dnešního znásilnění) či zprznění (obdoba dnešní skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužívání). Tento trestní zákon platil i po vzniku samostatného státu Československa v roce 1918 až do roku 1949, kdy byl nahrazen trestním zákonem č. 86/1950 Sb. (Kovář, 2008, s. 13)

K významným změnám v českém trestném zákoně došlo v roce 2001. Novela zákona významným způsobem změnila ustanovení skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Zpřesnila a rozšířila se trestnost jednání, která násilným způsobem nutila jinou osobu k pohlavnímu styku. Novelizace rozšířila akt znásilnění i na muže, do té doby bylo znásilnění muže kvalifikováno jako omezování osobní svobody či vydírání, nikoliv jako trestný čin znásilnění. (Chmelík, 2003, s. 18)

Do té doby se navíc za akt znásilnění nepovažovala soulož do konečníku či orální sex. Tyto činy byly chápány jako trestný čin omezování osobní svobody, vydírání či útisk. Novelizace zákona tento přístup změnila.

4.1 Definice znásilnění

Znásilnění patří mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které jsou obsaženy ve III. hlavě trestního zákona, kde jsou upraveny všechny sexuální trestné činy, kterým společnost věnuje zvýšenou pozornost. Znásilnění je aktem, který velmi narušuje osobní integritu a vyznačuje se vysokým stupněm společenské nebezpečnosti. Zasahuje do oblasti života a zdraví člověka, do oblasti morálky v pohlavních stycích a v neposlední řadě do oblasti pohlavní integrity.

Právo na osobní svobodu a lidskou důstojnost zaručuje Listina základních práv a svobod. Tuto problematiku v sexuální oblasti dále upravují i mezinárodní dokumenty, mezi které se řadí i Deklarace sexuálních práv z roku 1977.

Chmelík (2003, s. 12) zmiňuje následující sexuální práva:

1. *„Právo na svobodu, vylučující všechny formy sexuálního donucování nebo nátlaku, vykořisťování a zneužívání v jakoukoli dobu a v jakýchkoli životních situacích, přičemž boj proti násilí se považuje za sociální prioritu.*
2. *Právo na autonomii, integritu a bezpečnost těla, zahrnující kontrolu a potěšení z vlastního těla bez mučení, zohavení a jakéhokoli násilí.*
3. *Právo na sexuální rovnost, vztahující se na osvobození od všech druhů diskriminace a respektující sexuální rozmanitost bez ohledu na pohlaví, příslušnost, věk, rasu, sociální statut, náboženství a sexuální orientaci.*
4. *Právo na sexuální zdraví včetně dostupnosti všech dostatečných zdrojů pro podporu výzkumu, diagnostiky, léčby a nezbytných znalostí HIV-AIDS-STD.*
5. *Právo na široké, faktické a objektivní informace o lidské sexualitě, které by umožňovaly rozhodování ve vztahu k sexuálnímu životu.*
6. *Právo na dostatečnou sexuální výchovu od narození a během celého životního cyklu. Tohoto cyklu by se měly zúčastnit veškeré společenské instituce.*
7. *Právo svobodně se stýkat, zahrnující možnost uzavřít manželství nebo neuzavřít, rozvádět se a vytvářet jiné typy sexuálního soužití či společenství.*
8. *Právo svobodné a odpovědné volby ve věcech reprodukce, počtu dětí, doby jejich narození, přístupu k prostředkům regulace porodnosti a plánovaného rodičovství tak, aby všechny děti byly chtěné a milované.*
9. *Právo na soukromí a schopnost činit samostatná rozhodnutí o sexuálním životě v kontextu etiky jednotlivce a společnosti tím, že racionální a uspokojivé zkušenosti ze sexuality jsou požadavkem pro lidský rozvoj.*
10. *Sexuální zdraví je základním a fundamentálním lidským právem.“*

Podle právní úpravy ČR je znásilnění činem, kdy pachatel násilím nebo pod pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu (či muže) k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo k takovému činu využije její (jeho) bezbrannosti. Základním znakem znásilnění je tedy nesouhlas oběti se souloží, které pachatel dosáhne fyzickým násilím či hrozbou.

Za bezbrannost můžeme považovat stav bezvědomí v důsledku mdloby, požití alkoholických nápojů či stav choroby. Ve stavu bezbrannosti je i osoba spoutaná, která se nemůže bránit, osoba trpící duševní poruchou nebo osoba v hlubokém spánku.

Pokud pachatel do stavu bezbrannosti přivedl osobu lstí s úmyslem vykonání soulože, můžeme hovořit o použití násilí. (Mittlöhner In: Weiss, 2010, s. 518)

Znásilnění je trestáno odnětím svobody na dva roky až osm let, jiný způsob než odnětí svobody nepřipadá v úvahu. Znásilnění spáchané na osobě mladší než osmnáct let je hodnoceno odnětím svobody na tři roky až deset let. Pokud pachatel tímto činem způsobí těžkou újmu na zdraví nebo spáchá-li tento čin na osobě mladší než 15 let, čeká ho trest odnětí svobody na pět až dvanáct let. Znásilnění s následkem smrti je ohodnoceno sazbou deset až patnáct let.

Po výkonu poloviny uloženého trestu nebo podle rozhodnutí prezidenta republiky zmírněného trestu odnětí svobody může soud odsouzeného podmíněně propustit na svobodu. Výjimkou jsou nejzávažnější trestné činy, kde je podmíněné propuštění možné až po odpykání dvou třetin uloženého trestu. Mezi tyto činy se řadí znásilnění, mělo-li za následek těžkou újmu na zdraví nebo smrt anebo bylo-li spáchano na osobě mladší než patnáct let a pohlavní zneužívání, mělo-li za následek těžkou újmu na zdraví nebo smrt.

Trestnost činu zaniká promlčením trestného stíhání, tedy uplynutím doby v rozmezí 3 až 20 let od spáchaní činu. Délka promlčecí doby se určuje podle trestní sazby u konkrétního trestného činu. U znásilnění se tato doba pohybuje dle okolností a následků činu mezi pěti a deseti let.

Znásilnění je dokonáno spojením pohlavních orgánů, nezáleží na tom, zda došlo či nedošlo k pohlavnímu vyvrcholení nebo uspokojení. Stačí vteřina na to, aby pachatel skončil na několik let ve vězení. Pouhý dotyk pohlavních orgánů za účelem dosažení násilné soulože hodnotí trestní zákon jako pokus o znásilnění. (Mittlöhner, 1999, s. 33)

Za znásilnění při splnění určitých podmínek můžeme považovat i takové jednání, při kterém pachatel donutí pod pohrůzkou násilí či násilím k souloži jiné osoby, aniž by se do činu sám aktivně zapojil.

4.2 Charakteristika trestného činu znásilnění

Každý trestný čin má svou skutkovou podstatu, kterou tvoří objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Objektem trestného činu je zákonem chráněný zájem, proti kterému směřuje pachatelovo jednání. Tímto objektem může být ochrana života, majetku apod. V případě znásilnění je objektem trestného činu právo svobodného rozhodování o vlastním pohlavním životě. Nezáleží na věku oběti, na jejím způsobu života, pověsti ani na tom, zda je osobou pohlavně nedotčenou. Obětí znásilnění může být osoba, se kterou měl pachatel dříve pohlavní styk i osoba, se kterou je pachatel v manželství.

Objektivní stránka trestného činu spočívá v jednání a jeho následku uvedeném v trestním zákoně, příkladem může být soulož s osobou mladší než 15 let. Objektivní stránkou trestného činu znásilnění je fakt, že pachatel násilím nebo pod pohrůzkou násilí donutí jiného k pohlavnímu styku nebo k takovému činu využije jeho bezbrannosti. Donucení spočívá v tom, že pachatel svým násilným jednáním překoná vážně míněný odpor oběti, nebo v situaci, kde oběť z nejrůznějších důvodů odpor klást nemůže. Ke znásilnění nestačí, že pachatel chce vykonat soulož či jiný podobný pohlavní styk, je nutné, aby uvedený záměr chtěl pachatel realizovat násilím či pod pohrůzkou násilí. (Mitlöhner In: Weiss, 2010, s. 517)

Subjektem trestného činu je pachatel, kterým může být pouze osoba, která byla v době spáchání trestného činu starší než 15 let a příčetná. Pachatelem může být kdokoliv, stejně jako obětí může být kdokoliv, muž i žena.

Po subjektivní stránce je vyžadován úmysl. Trestný čin byl spáchán úmyslně, pokud pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestným zákonem.

Trestný čin byl spáchán z vědomé nedbalosti, jestliže pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit zájem chráněný trestním zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhá na to, že takové porušení či ohrožení nezpůsobí.

Trestný čin byl spáchán z nevědomé nedbalosti v případě, že pachatel nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač by to vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl. (Mitlöchner, 1999, s. 21)

Znásilnění je vždy úmyslným trestným činem, ve vztahu k oběti ve věkové hranici 15 a 18 let někdy postačí i nedbalost.

Jak připomíná i Chmelík (2003, s. 71) při posuzování trestného činu je nutné brát ohled na konkrétní stupeň nebezpečnosti daného trestného činu pro společnost nejen podle formálních znaků konkrétní skutkové podstaty, ale je nezbytné brát v potaz i polehčující či přitěžující okolnosti. V případě přitěžujících okolností je pak možné využít vyšší trestní sazbu.

4.3 Pachatel znásilnění a oběť

Na začátku je nutné zmínit, že počet pachatelů znásilnění z řad sexuálních deviantů činí několik málo procent a znásilnění se většinou dopouští nedelegantní jedinci. Ve většině případů se jedná o osoby, které mají s obětí blízký vztah, nebo o osoby, které oběť zná. V případě, že je pachatelem manžel či přítel, oběť tento čin velice často zamlčí. I z tohoto důvodu zůstává velké procento znásilnění neohlášeno.

Chmelík (2003, s. 20) zmiňuje dva možné vztahy, které mohou být mezi obětí a pachatelem. V prvním případě mezi nimi existuje bližší vztah ať už kamarádský, partnerský či pracovní. Běžně se spolu v určité rovině setkávají, v řadě případů udržují i sexuální vztah. Pachatel tohoto stavu využije k vylákání oběti na nějaké odlehlé místo (chata, byt,...), kde násilím či pod pohrůzkou násilí přinutí oběť k pohlavnímu styku. Velmi často zde hraje roli alkohol nebo pachatel jedná lstivým způsobem.

Ve druhém případě se pachatel a oběť neznají. Dojde k navázání povrchní známosti, které pachatel následně využije a domáhá se pohlavního styku. K této situaci dochází například na různých společenských večírcích nebo může být zakončením autostopu. I zde hraje významnou roli alkohol, který odbourává zábrany.

Pro naše téma je nejpodstatnější třetí možnost a to situace, kdy pachatel oběť nezná a o bližší kontakt nestojí. Svou oběť brutálně napadá a znásilňuje. Velice často uplatňuje vůči oběti fyzické násilí, kterým způsobuje oběti mnohačetná poranění, zejména podlitiny, škrábance či těžké poškození na těle. Velice často tento čin končí smrtí oběti.

Řada badatelů zkoumala, zda existují určité společné znaky obětí znásilnění. Tvrdili, že riziko znásilnění není v populaci rozloženo náhodně, ale že chování a některé osobnostní rysy oběti podstatným způsobem ovlivňují pachatelovo jednání a tím i spáchání trestného činu.

Od 80. let 20. století se prosazoval názor, že není možné pohlížet čistě jen na charakteristiky oběti, ale i na celkovou situaci znásilnění. Čírtková zmiňuje dva typy obětí a to oběti vztahového znásilnění a oběti útočného znásilnění. (In: Kovář, 2008, s. 62)

V návaznosti na výše zmíněné lze dodat, že oběti vztahového znásilnění pachatele znají či s ním mají nějaký vztah. Akt znásilnění doprovází zmatenost a zaskočenost oběti. Ve druhém případě oběť pachatele nezná, pociťuje silný strach a obává se o svůj život.

Kdybychom se zaměřili na pocity, které během sexuálního útoku doprovázejí oběť, nejčastěji bychom našli právě pocit strachu ze smrti, pocit bezmoci a vzteku a konečně i ponížení. Málokterá žena je v takové situaci schopna zachovat chladnou hlavu a uvažovat racionálně.

Mezi základní nástroje obrany spadá verbální odpor, útěk, fyzická obrana. Narazit můžeme i na pasivitu v případě, že žena nevidí jinou možnost, jak se bránit a veškeré její dosavadní snahy skončily neúspěchem. Výzkumy ukázaly, že většina žen nevědomky využila takový způsob obrany, který jí přišel nejlepší vzhledem k typu pachatele.

Jakékoliv sexuální násilí je pro oběť vždy velice traumatizující a přináší sebou celou řadu následků, některé mohou přetrvávat dlouhodobě. Násilím vynucený sex bez jakékoliv intimity spolehlivě psychicky poškodí druhého člověka. Oběť znásilnění pronásledují pocity negativní exkluzivity, má pocit, že jí každý vyčte násilný zážitek z tváře. V tomto stavu se uzavírá do sebe, nekomunikuje s okolím a dostává se do sociální izolace. Oběti mají pocit, že jim nikdo jiný nemůže porozumět.

Obecně lze následky znásilnění pro oběť rozdělit do dvou skupin: (Čírtková In: Kovář, 2008, s. 66)

1. „bezprostřední, které se odehrávají těsně po činu,
2. dlouhodobé, obvykle charakterizované jako posttraumatické stresové poruchy (PTSP).“

Bezprostřední chování ženy po činu závisí na charakteristice samotného činu. V případě, že žena pachatele znala, můžeme u ní pozorovat strategii redukování agrese a momentální smír. V takovém případě vyhledává či strpí chlácholení. Jandourek (2011, s. 79) zmiňuje, že jakási smírná reakce oběti je z psychologického pohledu zcela normální a je přirozenou reakcí na prožitý stres. Neznamená to, že by oběť pachateli odpustila či se snažila o smířlivé chování. Její reakce nikterak nesnižuje původní odpor.

U obětí útočného znásilnění je patrná silná potřeba zajistit si bezpečí. Obvyklá je tedy silná motivace odejít na bezpečné místo, ať už domů, nebo někam, kde se oběť cítí dobře. Na místě činu, často i přes tělesná zranění, oběť hledá drobnosti, jako sponky do vlasů či knoflíky. Časté je i ustrnulé, tupé a bezcílné vyčkávání na místě či nekontaktnost připomínající změněný stav vědomí.

Mezi dlouhodobé následky můžeme přiřadit poruchy spánku, deprese, úzkost, snížení sexuální apetence či poruchy orgastické schopnosti. (Weiss, Krulová In: Kovář, 2008, s. 101)

Ke zmíněnému je nezbytné dodat, že ne všechna znásilnění jsou ohlášena, často kvůli přetrvávajícímu mýtu, že oběť má na činu svůj podíl a určitým způsobem si za něj vlastně může sama. Velmi stresující a zraňující jsou pro oběti také samotné výslechy na policii a právě kvůli studu a ostychu oběť znásilnění mnohdy neoznámí.

Druhým problémem mohou být falešná obvinění. Je tedy nezbytné co nejpečlivěji prohledat místo činu a zavčas získat biologické vzorky, protože mnohdy pouze tyto důkazy mohou rozhodnout a usvědčit nebo naopak očistit pachatele.

Co se týče výskytu mravnostní kriminality, Kovář (2008, s. 47) zmiňuje, že nejvyšší mravnostní kriminalita je dlouhodobě v Severomoravském regionu, v Praze a v severních a západních Čechách. Při přepočtu na počet obyvatel vedou severní Čechy.

Znásilnění v posledních desetiletích zaujímá asi jednu třetinu mravnostních trestných činů. Jak už ale bylo naznačeno výše, latentní kriminalita je vysoká a podle různých studií se podíl oznámených znásilnění pohybuje pouze kolem 3 %. Častěji dochází k oznamování znásilnění v případě, že oběť napadl neznámý agresor a došlo k vážným zraněním.

4.4 Charakteristiky znásilnění v České republice

Jak již bylo zmíněno výše, znásilnění je velmi závažným trestným činem, který hluboce narušuje psychiku oběti. I u nás se tématu znásilnění média hojně věnují a mnohdy tak vystavují oběť negativní exkluzivitě. Oběť se pak uzavírá do sebe a nekomunikuje s okolím.

Tabulky a grafy, které byly k tomuto tématu vytvořeny, vznikly analýzou statistických dat Policie ČR. Pracujeme s výzkumnou otázkou: „Jaké je zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění?“ a zajímají nás i další aspekty znásilnění, například vliv alkoholu. Předpokládáme, že zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění není zanedbatelné.

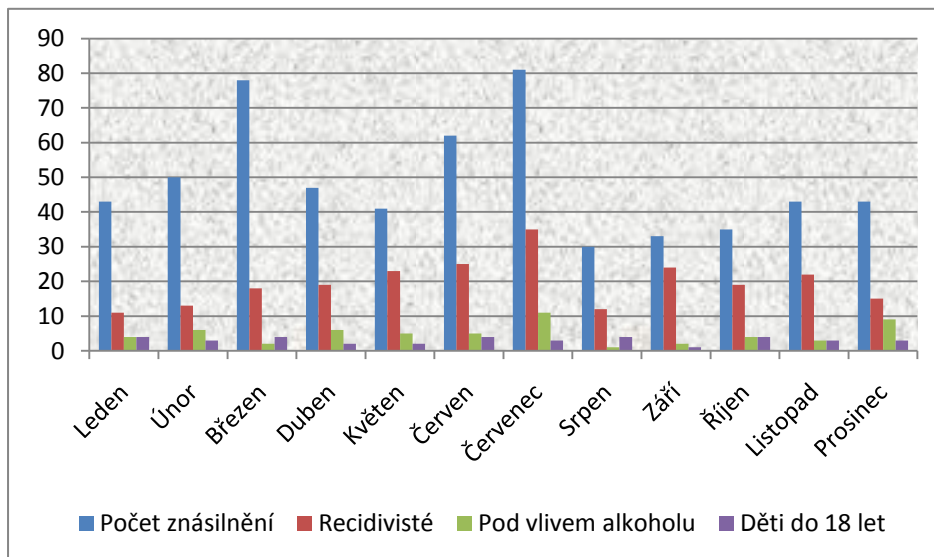
Jak je patrné z Tabulky 2, v roce 2010 z celkového počtu 586 znásilnění 236 znásilnění spáchali recidivisté. V řadě případů hrál roli alkohol a ve 37 případech byly pachateli děti do 18 let. Recidivisté mezi pachateli znásilnění tvoří nezanedbatelnou část a pro společnost tedy problém, který je nutné řešit. Zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění vykresluje Graf 2.

Tabulka 2: Charakteristiky znásilnění v roce 2010

		ZNÁSILNĚNÍ			
		Počet znásilnění	Recidivisté	Pod vlivem alkoholu	Děti do 18 let
2010	Leden	43	11	4	4
	Únor	50	13	6	3
	Březen	78	18	2	4
	Duben	47	19	6	2
	Květen	41	23	5	2
	Červen	62	25	5	4
	Červenec	81	35	11	3
	Srpen	30	12	1	4
	Září	33	24	2	1
	Říjen	35	19	4	4
	Listopad	43	22	3	3
	Prosinec	43	15	9	3
	Celkem	586	236	58	37

Zdroj: Autor práce (Statistická data - Statistické přehledy kriminality za rok 2010, online, cit. 2013-02-05)

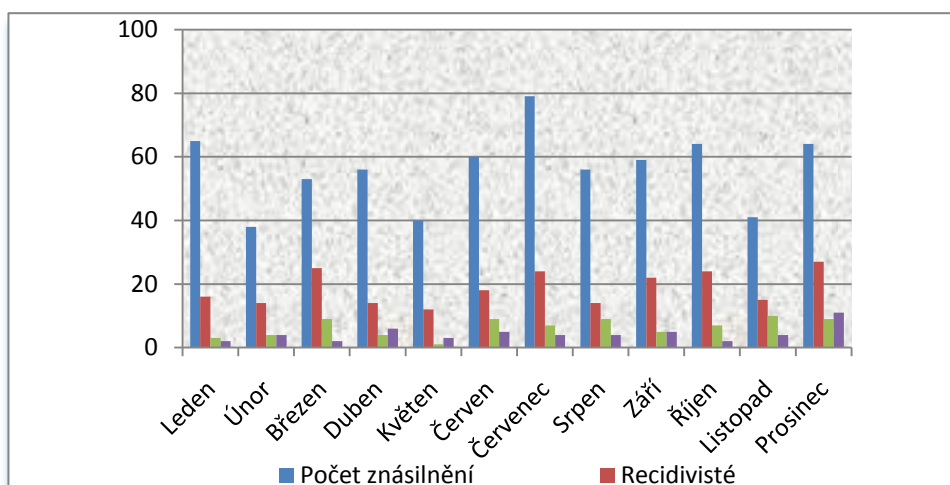
Graf 2: Charakteristiky znásilnění v roce 2010

Zdroj: Autor práce (na základě statistik - Statistické přehledy kriminality za rok 2010, online, cit. 2013-02-05)

V roce 2011 došlo k nárustu počtu znásilnění na 675. Recidivisté stále tvoří velkou část mezi pachateli, více jak jednu třetinu. Charakteristiky znásilnění v roce 2011 reflektuje Graf 3. Tabulka 3, ze které graf vychází, je součástí příloh (Příloha A). V roce 2011 narostl počet znásilnění spáchaných pod vlivem alkoholu a navýšil se i počet pachatelů mladších než 18 let.

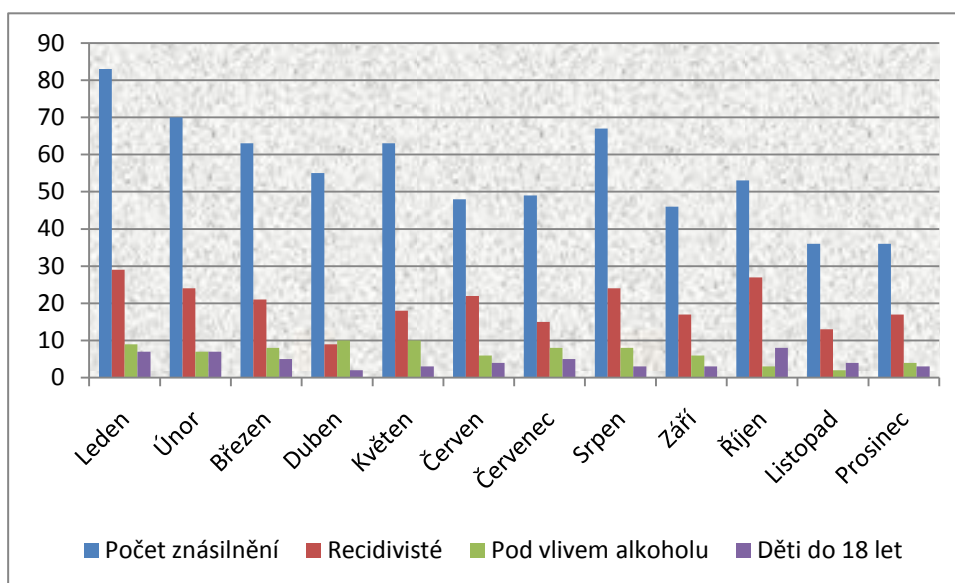
Graf 3: Charakteristiky znásilnění v roce 2011

Zdroj: Autor práce (na základě statistik - Statistické přehledy kriminality za rok 2011, online, cit. 2013-02-05)

V roce 2012 počet znásilnění zanedbatelně poklesl, zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění se naopak zvýšilo. Trendem ve vývoji je rostoucí počet tohoto trestného činu pod vlivem alkoholu i stále rostoucí počet nezletilých mezi pachateli znásilnění. Charakteristiky jsou zaznamenány v Grafu 4. Tabulka 4, ze které graf vychází a která situaci reflektuje, je součástí příloh (Příloha B).

Graf 4: Charakteristiky znásilnění v roce 2012

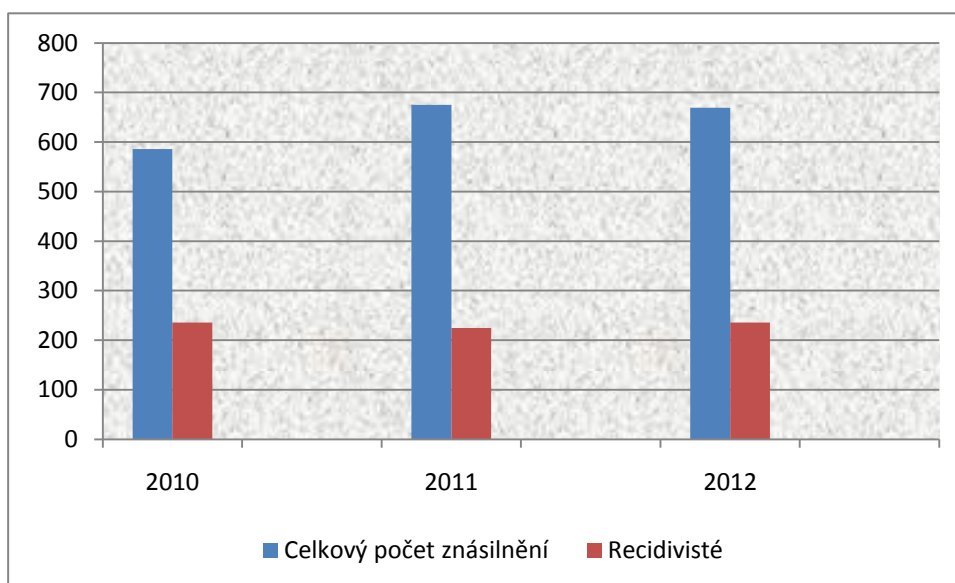

Zdroj: Autor práce (na základě statistik - Statistické přehledy kriminality za rok 2012, online, cit. 2013-02-05)

Závěrem k výzkumu míry recidivy pachatelů znásilnění lze říci, že recidivisté tvoří mezi pachateli podstatnou část a rozhodně by se tomuto problému měla věnovat pozornost. Nelze čekat, že pouhé uvěznění jedince napraví. V případě, že trestání bude chápáno pouze jako odčinění skutku a nikoliv jako léčba mnohdy duševně narušeného jedince, není možné se nikam posunout a recidiva bude dále narůstat.

Přehledně je celkové zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění zobrazeno v Grafu 5, který vychází z Tabulky 5, která je součástí příloh (Příloha C).

Graf 5: Zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění – celkový přehled

Zdroj: Autor práce (na základě statistik - Statistické přehledy kriminality, online, cit. 2013-02-05)

5 ŽENY A ZLOČIN

K deviantním projevům a konečně i k mravnostní kriminalitě dochází i u žen. Je ale nezbytné říci, že jejich počet je nízký. Sexuální devianté jsou tedy ve většině případů muži. Je také pravdou, že k deviantnímu chování žen je společnost mnohem tolerantnější než k deviaci mužů. Důvodem může být fakt, že ženy jsou povětšinou chápány jako něžné, romantické a jako pečující a milující matky. Spíše jsou stavěny do pozic obětí sexuálního násilí ze strany mužů a pro mnohé lidi je těžké vnímat je jako sexuální agresory.

V dobách, kdy jedinou starostí žen bylo pečovat o domácí krb a starat se o rodinu, ke kriminalitě žen docházelo vzácně. Žena neměla tolik příležitostí, možností a ani důvodů spáchat trestný čin jako muž. S tím jak se měnila společnost a postavení žen, změnil se i jejich vztah ke kriminalitě. Ženy začínaly docházet do zaměstnání, více se vyskytovaly na veřejnosti a to začalo vést k častější ženské kriminalitě.

Jandourek (2011, s. 25) zmiňuje, že ženy bývaly dříve většinou trestány za notorické opilství či za sexuální promiskuitu. Končily pak v různých azylových domech nebo v blázincích a nefigurovaly tak v oficiálních kriminálních statistikách. Doba, kterou v těchto zařízeních strávily, byla mnohdy vyšší, než čas strávený za delikty ve vězení.

Sexuální deviace se u žen vyskytují velice vzácně a ještě větší výjimku tvoří ženy mezi pachateli sexuálního násilí a mravnostních deliktů. Důvodem může být fakt, že ženy jsou více schopny své deviantní sklony ovládat a realizují své odlišné představy na fantazijní úrovni nebo v partnerském vztahu. Pokud přeci jenom dojde k sexuálnímu deliktu, je jejich chování mnohem méně agresivní.

Nejčastěji se dopouštějí incestu a pedofilních aktivit. Weiss (2008, s. 106) zmiňuje, že se ženské delikty většinou odehrávají ve formě skupinového sexu za účasti dětí. Pedofilní aktivity žen většinou nemají jednorázový charakter, ale opakují se. Nezáleží na pohlaví dítěte, na rozdíl od mužských mravnostních deliktů jsou ty ženské méně specifické podle pohlaví.

Řada sexuálních deviantů ze strany žen má za sebou týrání či sexuální zneužívání v dětství, některé ženy se pokoušely o sebevraždu nebo utekly z domova. Některé trpí depresemi či posttraumatickou stresovou poruchou.

6 TRESTÁNÍ A NÁPRAVA SEXUÁLNÍCH DEVIANTŮ

Jedinou formou trestu, který v případě násilných deliktů sexuálních deviantů připadá v úvahu, je trest odnětí svobody. Ačkoliv se české vězeňství potýká s řadou problémů od věčně přeplněných věznic přes korupci až po benevolenci a ústupky vůči vězňům a jsou vyvíjeny tlaky na soudce, aby častěji udělovali alternativní tresty, jakými jsou například veřejně prospěšné práce, je odnětí svobody jedinou možností a alternativní trest nepřipadá v úvahu.

Vězení by mělo v případě sexuálních deviantů usilovat o nápravu jedince, aby byl schopen utlumit svou deviantní potřebu a mohl znovu vstoupit do společnosti. Vedle odnětí svobody je v případě diagnostikování deviace nezbytným nápravným faktorem ústavní či ambulantní sexuologická léčba. Recidiva deviantů, kteří podstoupili tuto léčbu, je následně nižší než u těch jedinců, kterým se této léčby nedostalo. Sexuologická léčba by měla mít komplexní charakter a měla by zahrnovat jak psychoterapii, socioterapii, tak biologickou léčbu.

Co si vůbec pod pojmem **trest** můžeme představit? Jandourek (2011, s. 131) pod trestem chápe uložení nějakého druhu utrpení na osobu, jež se dopustila činu, který porušuje zákonné či nějaké jiné nařízení či pokyn. Pod pojmem trest můžeme chápat v podstatě cokoliv, od slovní výtky až po trest nejvyšší – trest smrti.

Na počátku byl trest veden jako odvěta či msta ze strany poškozeného jedince a platila zásada oko za oko, zub za zub. Společnost se ale vyvíjela a nakonec převzal kontrolu nad trestáním stát. To stát byl poškozený pachatelem a jenom stát si mohl vyjednat spravedlnost.

Trestem se zabývají dvě teorie a to teorie retributivní a utilitární. Retributivní teorie tvrdí, že výše trestu by měla vycházet z toho, jakou míru škody trestný čin napáchal. Trest vidí jako jakési pokání, které by měl jedinec podstoupit, aby byl znovu schopný začlenit se do společnosti. Je způsobem, jak odčinit vinu.

Podle utilitární teorie má mít trest odstrašující charakter. Jeho cílem je ukázat lidem, jak dopadnou v případě, že nebudou respektovat společenské normy a budou se chovat jako pachatel.

Od 70. let 20. století se otevřela otázka, jak správně trestat. Došlo se k závěru, že by se přísnost trestu měla odvíjet od vážnosti spáchaného zla. Pachatel by však měl být trestán za to, co udělal a nejde o to, co je užitečné pro společnost. Navíc by se neměla brát v úvahu možnost, že se pachatel k trestné činnosti vrátí.

Malá (2003, s. 38) a Malý tvrdí, že vězeň by měl společnosti svůj skutek odčinit. Vězení by podle nich mělo hlavně udržovat kázeň, pořádek a bezpečnost. Jeho cílem není působit terapeuticky, ale je za trest a mělo by pachateli dopřát nikoli podbízivé, ale důstojné podmínky. Podmínky by měly odpovídat celkové životní úrovni společnosti. Vězni by se tedy nemělo dopřávat luxusu, který si nemůže dovolit průměrná rodina. Práce psychologů by podle Malé měla mít pouze podpůrnou a pomocnou roli.

Trestem, který k dějinám lidstva patřil od pradávna, je trest smrti. Jak zmiňuje Jandourek (2011, s. 140), úvahy o jeho zrušení se začaly objevovat teprve ve 20. století. V řadě zemí následně došlo k jeho zrušení.

V antickém Řecku se trestaly smrtí činy jako vražda, zrada, žhářství či znásilnění. Proti trestu smrti nebyla ani náboženství, naopak křesťanství našlo pro tento trest oporu ve Starém zákoně a využívalo ho například v případě rouhání či cizoložství.

Formy trestu smrti jsou velice různorodé. Monestier (2001, s. 8) tvrdí, že vykonavatelé trestu smrti často vyžívali technologického pokroku ke zdokonalování metod zabíjení. K usmrcování docházelo rozpáráním, stažením z kůže, rozčtvrcením, upálením, ubitím, ukamenováním, stětím, později zastřelením a konečně na elektrickém křesle či smrtící injekcí. Popravy se dříve vykonávaly veřejně a pro společnost znamenaly určitou událost. Měly samozřejmě odstrašující efekt. Mnohdy se nechalo tělo pachatele nějakou dobu viset, aby se děsila veřejnost. Poslední veřejnou popravou u nás bylo popravení nacistického hodnostáře K. H. Franka v roce 1946, kterému přihlíželo 5000 lidí. (Jandourek, 2011, s. 142)

V moderních státech, které trest smrti nezrušily, převažuje usmrcení pomocí injekce, pověšení či elektrické křeslo. V islámských zemích je ještě obvyklé ukamenování či stětí. USA je jediným státem, kde se legálně popravuje pěti technikami. V zemích, kde došlo ke zrušení trestu smrti, byl tento trest nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí či na dobu 20 až 30 let.

V zemích Evropské unie trest smrti nefiguruje. V Československu došlo k poslední popravě v roce 1989, kdy byl v pankrácké věznici pověšen pětinasobný vrah.

Následující rok byl trest smrti zrušen a nahrazen výjimečným trestem odnětí svobody nad patnáct až dvacet let a trestem odnětí svobody na doživotí.

Malá (2003, s. 52) píše, že trest smrti zrušilo Federální shromáždění bez jakéhokoli zájmu veřejnosti. Zavedení tohoto trestu vylučuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod, kterou podepsala i Česká republika, a která státy zavazuje, aby trest smrti buď zrušily, nebo jej do svého právního řádu znovu nezavedly.

Ti, kteří jsou proti obnovení trestu smrti, argumentují tím, že pachatel v době činu nebere na vědomí to, co mu bude hrozit, až ho odhalí a dělá všechno pro to, aby k tomu nedošlo. Obnovením trestu smrti by navíc nedošlo k poklesu trestné činnosti.

6.1 Náprava sexuálních deviantů

Jak již bylo zmíněno výše, vedle odnětí svobody je u zjištění sexuální deviace nezbytná léčba, aby se předešlo recidivě. Cílem terapie je dosáhnout úpravy chování jedinců, poskytování informací, posílení vědomé kontroly chování či dosažení sexuální adaptace. Terapii jsou sexuální devianté vystaveni v psychiatrických zařízeních nebo v ambulantní formě v ambulantních sexuologických či psychiatrických zařízeních.

Weiss (2010, s. 496) za nezbytnou podmínku úspěšné léčby bere základní adaptaci sociálního chování pacientů v nejširším slova smyslu. Důležitým bodem je i získávání potřebných informací o normální i deviantní sexualitě. Právě informace pomohou sexuálním deviantům lépe poznat příznaky vlastního abnormálního psychosexuálního vývoje.

Léčbou by jedinci měli získat i určitý kritický pohled na svou deviaci. Řada z nich totiž ze svých problémů viní ostatní a nepřijímá zodpovědnost za své činy.

Problémem může být nedostatečná motivace pacientů k léčbě. Je totiž nutné dojít ke změně preferovaného způsobu sexuálního uspokojení a to pro devianty může být velice obtížné. Během léčby se následně hledají alternativní možnosti sexuálního uspokojení, které společnost toleruje.

Nezbytnou součástí léčby je i posílení rodinného, partnerského a profesionálního zázemí jedinců. Pokud vidí ve svém životě nějaký smysl a mají něco, o co se můžou opřít, spíše nedojde k selhání vědomé kontroly a k návratu k deviantnímu chování.

Vedle socioterapie a psychoterapie se využívá i biologická léčba. Jejím cílem je potlačení sexuální touhy jedince. Zklidnění a útlum naléhavosti sexuální motivace totiž snižuje pravděpodobnost selhání a usnadňuje racionální kontrolu sexuálního chování. (Weiss, 2010, s. 503)

Biologická léčba je založena na pojetí sexu jako biologické potřeby a cílem je tedy redukce této potřeby. Využívá se hormonální terapie, vedoucí ke snížení hormonu testosteronu, léčba preparáty, které ovlivňují centrální nervový systém (psychofarmaka) a konečně i kastrace, kdy dojde k odebrání varlat pacienta.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se snaží vytvořit ucelený pohled na sexuální deviace. Pokusili jsme se při sledování zvolené problematiky v práci ukázat na působení faktorů biologických, psychologických a sociálních, a to jak mikrosociálních (např. vlivy rodiny), tak mezosociálních a makrosociálních. Sexuální deviace se často projevují v podobě trestného činu. Bakalářská práce se zaměřuje na sexuální vraždy a znásilnění. K sexuálním vraždám u nás dochází vzácně. Tyto trestné činy jsou typické velkou mírou agresivity, násilím a do jisté míry probíhají podle určitého schématu. Sexuální devianté často provádějí vraždy shodným způsobem a akt jim dodává pocit moci.

Znásilnění se nedopouští pouze sexuální devianté, často může být pachatelem i nedevariantní jedinec. V tomto případě může být příčinou sexuální zvědavost u mladistvých pachatelů, nebo alkohol.

Z výzkumného hlediska nastoluje bakalářská práce problém recidivy. Zajímá se o to, jaké je zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění a jaké je zastoupení recidivistů mezi pachateli sexuálních vražd. Společným předpokladem je, že podíl recidivistů mezi pachateli není zanedbatelný. Zajímá se o recidivu v letech 2010, 2011 a 2012. Dochází k závěru, že v případě sexuálních vražd je podíl recidivistů minimálně 50 %. V letech 2010 a 2012, kdy došlo k jedné sexuální vraždě, ji v obou případech spáchal recidivista. V případě znásilnění tvořili recidivisté minimálně jednu třetinu mezi pachateli.

Závěrem je tedy nutné poukázat na fakt, že recidiva je v České republice problémem, kterému je nezbytné věnovat pozornost. Sexuálním deviantům se musí věnovat zvýšená pozornost a je nutné snažit se dosáhnout změny v preferovaném způsobu dosahování vzrušení.

Výzkum odhalil, že dochází k nárůstu počtu znásilnění pod vlivem alkoholu. Alkohol odbourává zábrany a jedinec je následně agresivnější a mnohdy nedokáže potlačit sexuální pudy. V případě sexuálních vražd je přítomnost alkoholu patrnější. Jelikož je alkohol v naší společnosti relativně dostupný, jedinec bez jakýchkoli cílů, který opustil vězení, snadno alkoholu propadne a velice pravděpodobně spáchá další trestný čin.

Další problém, který se v průběhu výzkumu objevil, je rostoucí počet nezletilých mezi pachateli znásilnění. Domníváme se, že v tomto případě hraje důležitou roli rodina, která by měla jedince připravit na život tak, aby se nedopouštěl kriminálního jednání. Rodina by měla fungovat preventivně. V případě, že k trestnému činu znásilnění dojde, nemělo by být jednání nezletilého jedince omlouváno nízkým věkem. Naopak by mělo dojít k nápravě tak, aby byl jedinec schopný respektovat normy vyžadované společností.

Budoucí výzkum by se měl zaměřit na problematiku trestných činů páchaných nezletilými a na stále rostoucí vliv alkoholu na páchání trestné činnosti. Co způsobuje rostoucí agresivitu mladistvých? Proč se jedinec, který vyjde z vězení, nedokáže adaptovat na vyžadované společenské normy a vrací se k trestné činnosti? Za pozornost by stála i problematika efektivnosti nápravných zařízení, která by měla zamezit recidivě.

Cílem bakalářské práce bylo podívat se na násilné trestné činy sexuálních deviantů z více pohledů a zjistit, jaká je míra recidivy pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů. Domníváme se, že vytyčený cíl práce naplnila.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- HRČKA, M. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-68-0.
- CHMELÍK, J. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.
- JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.
- JANDOUREK, J. *Sociologie zločinu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0026-0.
- KOVÁŘ, P. a kol. *Sexuální agrese: Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008. ISBN 978-80-7345-161-5.
- KROFTOVÁ, A. a MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- MALÁ, D. *Vězeňství po česku*. Tišnov: Sursum, 2003. ISBN 80-7323-062-3.
- MITLÖHNER, M. *Erotika a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-691-9.
- MONESTIER, M. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Praha: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-05-3, ISBN 80-7176-812-X.
- MOULISOVÁ, M a ZOUBKOVÁ, I. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004. ISBN 80-86795-05-5.
- MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.
- WEISS, P. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7178-634-9.
- WEISS, P. a kol. *Sexuologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

BLATNÍKOVÁ, Š., KOTULAN, P., MARTINKOVÁ, M., ŠTĚCHOVÁ, M. a TAMCHYNA, M. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. © 2011. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/394.pdf>

FAKULTA SPORTOVNÍCH STUDIÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Kriminologie: Charakteristika kriminologie, předmět, pojem a význam*. [online]. © 2011-2013-01-27 [cit. 2013-02-23a]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/charakteristika>

FAKULTA SPORTOVNÍCH STUDIÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Kriminologie: Recidiva*. [online]. © 2011-2013-01-27 [cit. 2013-02-23b]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/recidiva>

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistické přehledy kriminality za rok 2010*. [online]. © 2011 [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: [http://www.policie.cz/soubor/statistiky-2010-
zip.aspx](http://www.policie.cz/soubor/statistiky-2010-zip.aspx)

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistické přehledy kriminality za rok 2011*. [online]. © 2012 [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: [http://www.policie.cz/soubor/statistiky-2011-
zip.aspx](http://www.policie.cz/soubor/statistiky-2011-
zip.aspx)

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistické přehledy kriminality za rok 2012*. [online]. © 2013 [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: [http://www.policie.cz/soubor/statistiky-2012-
zip.aspx](http://www.policie.cz/soubor/statistiky-2012-
zip.aspx)

Ostatní zdroje

ZÁKON Č. 40/2009 Sb. *Trestní zákoník*. In: Sbirka zákonů, Česká republika. 2009, částka 11, s. 356. ISSN 1211-1244. Dostupné z: [http://www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-
pdf.aspx](http://www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-
pdf.aspx)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Charakteristiky znásilnění v roce 2011	I
Příloha B – Charakteristiky znásilnění v roce 2012	II
Příloha C – Zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění	III

Příloha A – Charakteristiky znásilnění v roce 2011

Tabulka 3: Charakteristiky znásilnění v roce 2011

		ZNÁSILNĚNÍ			
		Počet znásilnění	Recidivisté	Pod vlivem alkoholu	Děti do 18 let
2011	Leden	65	16	3	2
	Únor	38	14	4	4
	Březen	53	25	9	2
	Duben	56	14	4	6
	Květen	40	12	1	3
	Červen	60	18	9	5
	Červenec	79	24	7	4
	Srpen	56	14	9	4
	Září	59	22	5	5
	Říjen	64	24	7	2
	Listopad	41	15	10	4
	Prosinec	64	27	9	11
	Celkem	675	225	77	52

Zdroj: Autor práce (statistická data - Statistické přehledy kriminality za rok 2011, online, cit. 2013-02-05)

Příloha B – Charakteristiky znásilnění v roce 2012

Tabulka 4: Charakteristiky znásilnění v roce 2012

		ZNÁSILNĚNÍ			
		Počet znásilnění	Recidivisté	Pod vlivem alkoholu	Děti do 18 let
2012	Leden	83	29	9	7
	Únor	70	24	7	7
	Březen	63	21	8	5
	Duben	55	9	10	2
	Květen	63	18	10	3
	Červen	48	22	6	4
	Červenec	49	15	8	5
	Srpen	67	24	8	3
	Září	46	17	6	3
	Říjen	53	27	3	8
	Listopad	36	13	2	4
	Prosinec	36	17	4	3
	Celkem	669	236	81	54

Zdroj: Autor práce (statistická data - Statistické přehledy kriminality za rok 2012, online, cit. 2013-02-05)

Příloha C – Zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění

Tabulka 5: Zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění - celkový přehled

	Zastoupení recidivistů mezi pachateli znásilnění		
	Celkový počet znásilnění	Recidivisté	Celkový počet recidivistů v %
2010	586	236	40,30%
2011	675	225	33,30%
2012	669	236	35,30%
Celkem	1930	697	36,10%

Zdroj: Autor práce (statistická data, vlastní výpočty)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Klusoňová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Násilné trestné činy sexuálních deviantů

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 49

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.